

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

MNICHOV A JEHO POLITICKÉ DŮSLEDKY

Autor práce: Lucie Koudelová
Studijní obor: Regionální studia
Forma studia: prezenční
Vedoucí práce: Mgr. Jiří Schmidt
Katedra: Katedra společenských věd

2008

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Jiřímu Schmidtovi, za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH:

ÚVOD	5
1 PŘÍČINY MNICHOVSKÉ DOHODY	6
1.1 Smlouvy slibující bezpečnost.....	7
1.1.1 Versailleská mírová smlouva	7
1.1.2 Malá dohoda.....	7
1.1.3 Lokarnské smlouvy	7
1.1.4 Spojenecké kontakty	7
1.1.5 Přístup Anglie	8
1.2 Rok 1937	9
1.3 Reakce na anšlus Rakouska	10
1.4 Zrození plánu Zet – poslední srpnové dny	13
1.5 Britsko-francouzská nóta	14
2 MNICHOVSKÁ DOHODA	15
2.1 Jak byl Mnichov přijat v zahraničí.....	18
3 DOPAD MNICHOVA NA ČESKOSLOVENSKOU POLITIKU	19
4 BENEŠ A MNICHOV	20
5 DRUHÁ REPUBLIKA	22
6 PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA	24
7 POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI	30
8 ČESKÁ POLITIKA PROTEKTORÁTU	33
8.1 Česká politika ve válečném období	34
8.2 Prozatímní československá vláda.....	35
8.3 Protektorát za Reinharda Heydricha a po něm.....	36
8.4 Rok 1945 ve znamení odboje.....	41
8.5 Poválečná morálka	43
9 MNICHOV PO LETECH	44
9.1 Pochybnosti o platnosti Mnichova.....	44
9.2 Lisabonská smlouva otevírá Mnichov	46
9.3 Benešovy dekrety	48
9.4 Výstava Republika	48
ZÁVĚR	50
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	53
SEZNAM ZKRATEK	56
SEZNAM JMEN	57
SEZNAM PŘÍLOH	60
PŘÍLOHY	61
ABSTRAKT	70
ABSTRACT	71

ÚVOD

Mnichovská zrada je už dlouhá léta velice diskutovaným tématem. I když uplynula spousta let od podepsání tohoto dokumentu, zůstává toto období nadále smutnou událostí jak v dějinách Československa, tak i v dějinách evropských.

Práce popisuje souhrn událostí, které Mnichovské dohodě předcházely, a které se v důsledku jejího podpisu udály. Není jednoduché toto období zachytit z globálu. Proto se práce soustřeďuje zejména na důsledky plynoucí hlavně pro Československo posléze pro Protektorát Čechy a Morava.

Mnichovská dohoda zasáhla i další státy, ať už to byly ty signatářské či nikoliv. Velká Británie a Francie vyšly z této události v nepříliš příznivém světle, jako ti, kteří místo svého slibu pomoci demokracii zvolily politiku ústupků a kalkulací. Do jisté míry pohodlnost a původní nezájem o východní Evropu se jim vymstil, jelikož jeho následkem byla krutá válka, na kterou tyto státy v prvopočátku nebyly dostatečně připraveny. Svým podpisem daly prakticky diktátorskému režimu prostor, aby značným způsobem znásobil své síly a zvětšil svůj vojenský potenciál.

Tato politika ústupků byla v nedávné historii mnohokrát zavrhnuta. Politika appeasementu, čili ustupování agresivním stranám se díky Mnichovu přestala prosazovat. Názor, že ustupovat agresivitě, ve snaze zajištění míru a bezpečí, je tím nejlepším možným řešením, je již vyvrácen. V následku této změny jednání například zanikl Sovětský svaz, jelikož prezident Spojených států Ronald Regan odmítl ustoupit diktátorovi a totalitní komunistické moci a na jejich výhrůžky a „vydírání“ reagoval neústupně. Dalším příkladem jednání v opačném stylu než byla ústupková politika je válka v Perském zálivu, která byla ozbrojeným konfliktem mezi Irákem a koalicí 28 států (včetně Československa) vedených Spojenými státy. K této vojenské operaci poskytlo OSN mandát, možná i v rámci poučení z historie, že na agresivní chování platí spíše tlak nežli domluvy a smlouvání. Prakticky se politika tlaku uplatňuje i proti různým teroristickým organizacím, jako je Al-Káida a jiné.

Státy a politici už vědí, že nesmí podléhat vydírání a požadavkům postaveným na hrozbách teroru, agrese a násilí, jako tomu bylo v období mnichovské dohody, které práce zachycuje.

1 PŘÍČINY MNICHOVSKÉ DOHODY

V létě 1932 se v Hnědém domě v Mnichově konala tajná porada užšího nacistického vedení. Budoucí kancléř Adolf Hitler na ní shrnul své cíle takto: „*Mým prvním úkolem bude vytvořit jádro osmdesáti nebo sta miliónů soustředěně sídlících Němců ... K tomuto jádru náleží Rakousko ... náleží k němu však i Čechy a Morava ... a západní oblasti Polska ... Patří k němu i baltské státy ...*“¹

„Nástup nacistů k moci v Německu představoval největší zlom ve vývoji versailleské mírové soustavy. Poválečný bezpečnostní systém se ocitl v hluboké krizi a nebyl schopen čelit stupňujícímu se válečnému nebezpečí. Nacistické Německo se stalo hlavním nositelem rozvratu stávajících vztahů a strůjcem napětí mezi státy. Jeho vedoucí představitelé v říjnu 1933 rozbili odzbrojovací konferenci a opustili půdu Společnosti národů, čímž se v Evropě vytvořila psychóza strachu o budoucí vývoj na kontinentě. Přípravy Německa na ozbrojenou agresi v Evropě souvisely s likvidací buržoazně demokratického zřízení tzv. Výmarské republiky“²

Jmenováním Adolfa Hitlera (30. 1. 1933) vůdcem nejmasovějšího fašistického hnutí na kontinentě, kancléřem německé vlády v roce 1933 začalo období tzv. třetí říše. Německý fašismus se rozhodl ovládnout nejprve střední Evropu. Chtěl zahájit útok alespoň s těmi zdroji, kterými disponovaly v první světové válce ústřední mocnosti. Plánoval anšlus Rakouska. Počítal s likvidací Československa a Polska v další etapě útoku: „Čechy přesadíme na Sibiř nebo do oblastí volyňských, vykážeme jim rezerváty v nových spolkových státech,“ plánoval A. Hitler v roce 1932, „Češi musí pryč ze střední Evropy. Dokud tam budou, budou vždy ohniskem husitského bolševictví.“³

V počátku nástupu A. Hitlera to nevypadalo s Evropou nijak zle, nikdo si nedokázal představit, do jaké míry může německý fašismus ovlivnit život na starém kontinentě. Mluvíme-li tedy hlavně o oblasti Československa, všechny uklidňovaly především smlouvy a dohody, které byly s okolními státy a hlavně se západními mocnostmi uzavřeny. Nikdo nepředpokládal, že po I. světové válce se Německo, které platilo velké válečné reparace a prakticky nemělo možnost zbrojit stane takovou vojenskou mocností, jako tomu bylo v období II. světové války.

¹ ČIERNÝ, J. *Mnichov 1938 a rozbití Československa*. Praha, 1982, s. 8

² ČIERNÝ, J. *Mnichov 1938 a rozbití Československa*. Praha, 1982, s. 8

³ ANGER, J. *Mnichov 1938*. Praha, 1988, s. 9

1.1 Smlouvy slibující bezpečnost

1.1.1 Versailleská mírová smlouva

Smlouva, která byla podepsána ve Francii ve Versailles v roce 1919, tj. po první světové válce, značně omezovala německou vojenskou sílu.

1.1.2 Malá dohoda

V prapůvodu byl pro Československo reálnější strach spíše z konfliktu s Maďarskem nežli s Německem. Na počátku 20. let vzniklo tedy nové vojenské uskupení skládající se zejména ze států, jímž po 1. světové válce připadly značné části území bývalého Uherska. Jmenovitě jde o Československo, Jugoslávii a Rumunsko. „Podpisem československo-jugoslávské smlouvy (srpen 1920), československo-rumunské smlouvy (duben 1920) a konečně i rumunsko-jugoslávské smlouvy v červnu 1920 vznikla tzv. Malá dohoda. Vzájemné smlouvy zavazovaly účastnické státy k poskytnutí vojenské pomoci v případě napadení kteréhokoliv účastníka Maďarskem. Avšak na případné konflikty členských zemí s jinými státy (například případná válka mezi ČSR a Německem, Jugoslávie s Itálií či Rumunsko se SSSR) se smlouvy Malé dohody nevztahovaly. To ale zřejmě nebylo v průběhu 20. let hodnoceno příliš negativně. Jako problematrická se konstrukce malodohodových smluv začala ukazovat až ve 30. letech.“⁴

1.1.3 Lokarnské smlouvy

Zástupci vlád německé, belgické, britské, francouzské, italské, polské a československé se shromáždili v Locarnu od 5. do 16. října 1925, aby sjednali společnou dohodou, jak uchovat své národy od pohromy války.

1.1.4 Spojenecké kontakty

„V polovině 30. let se do československého válečného plánování promítly i výsledky diplomatické snahy o posílení pozice ČSR v možném konfliktu s Německem. Kromě tradičně hlubokých, i když postupně výrazně slábnoucích vazeb na Francii se naší diplomacii podařilo navázat spojenecké kontakty s další evropskou mocností, kterou byl Sovětský svaz.

⁴ MÁČE, J. *Rok 1938: Přípravy na konflikt*. Odborný armádní měsíčník ATM. 9/2008, s. 70

Sbližování Československa a SSSR vyvrcholilo podepsáním spojenecké smlouvy v květnu 1935. Tato smlouva navazovala na obdobnou dohodu mezi SSSR a Francií a předpokládala vzájemnou vojenskou pomoc v případě nevyprovokovaného napadení Německem. Účinnost této smlouvy však byla vázána na současné poskytnutí vojenské pomoci ČSR ze strany Francie. Přesto se však angažování Rudé armády v případném československo-německém konfliktu stalo předmětem našeho vojenského plánování.“⁵

I tento spojenecký kontakt Československa byl však posléze nevyužit. Důvodů bylo několik, jednak snaha o uspokojení Hitlera v době Mnichova a jednak postupné tlaky na Francii, že „bratříčkování“ se Sovětským svazem by se jí v budoucnu mohlo vymstít.

1.1.5 Přístup Anglie

Hitlerovské Německo představovalo nebezpečí pro mír. Řada evropských států, především Sovětský svaz, ale také Francie a další, se vyslovovala pro záchranu evropského míru cestou kolektivní bezpečnosti. Smlouvy mezi Francií, Sovětským svazem a Československem byly praktickými kroky k vytvoření bezpečnostního systému v Evropě. Anglická politika šla však od počátku jinými cestami. Kniha Václava Krále – Plán Zet podává velmi obšírný nástin situace a ústupkové politiky ve Velké Británii.

„Rozhodující činitelé Bank of England rozhodli už v r. 1934, že je třeba podporovat Hitlera proti Sovětskému svazu. Anglo-german fellowship (anglo-německá společnost) sdružovala na 28 členů sněmovny lordů, kteří věřili, že Hitlerův pád by mohl znamenat nastolení komunistického systému v Německu a to že by vedlo k pádu kapitalismu v Evropě. Proto byli rozhodnuti podporovat nacistický systém i za cenu obětování existence celé řady malých států v sousedství Německa.

Provolání evropské sekce Kominterny z r. 1935 pranýřovalo anglický imperialismus slovy: „Anglický imperialismus pobízí ze všech imperialistických mocností nejvíce německé zbrojení proti Sovětskému svazu a využívá je k stupňování vlastního zbrojení.“⁶

⁵ MÁČE, J. *Rok 1938: Přípravy na konflikt*. Odborný armádní měsíčník ATM. 9/2008, s. 72

⁶ KRÁL, V. *Plán zet*. Praha, 1973, s. 9

Hitlerova politika směřovala hned od počátku k vytvoření velkého kontinentálního celku, který by Německo ovládalo. Ačkoli Německo vyzvedávalo již v r. 1933 otázku návratu kolonií, bylo zřejmé, že oním velkým kontinentálním celkem má být Evropa a že jádrem má být politicky a hospodářsky sjednocená střední Evropa – samozřejmě pod Hitlerovým vedením. Zatímco v třicátých letech sovětská, francouzská i československá diplomacie vedly usilovná jednání o systém evropské bezpečnosti, který by zabránil hitlerovské agresi, dala se anglická politika na cestu separátních jednání přímo s Hitlerem. Předem možno říci, že obětování Československa bylo jedním z výsledků těchto jednání. Přesto se však Anglie snažila obracet Hitlerovu potřebu válčit spíše na Sovětský svaz. V tomto směru dávala Velká Británie Německu volnou ruku, v tomto konfliktu by totiž zůstala neutrální a neměla by potřebu zasahovat, jelikož komunismus byl pro ni větší hrozbou nežli sám Adolf Hitler.

Velká Británie tedy používala vůči Německu způsob jednání, který je nazýván jako tzv. politika appeasementu, čili politika ústupků.

1.2 Rok 1937

Rok 1937 byl naplněn jednáním západních velmocí s Německem o tzv. nové Locarno. Locarnem se nazývala dohoda mezi Německem a jeho západními sousedy z poloviny dvacátých let. Německo se v ní zavazovalo, že se nedotkne hranic svých západních sousedů; ale nemuselo podepsat nic podobného vůči svým východním sousedům. Hitler tuto dohodu vypověděl v roce 1936 a Anglie přesvědčila Francii, aby si to nechala líbit. Od té doby se obě západní velmoci marně pokoušely přimět Hitlera k podpisu smlouvy, která by nahradila mrtvé Locarno.⁷

Beneš v Praze věděl o těchto jednáních a měl pocit, že západní velmoci by se mohly dohodnout s Německem na účet východních sousedů. Ostatně Francie i Anglie daly už několikrát najevo, že by byly ochotny něco takového učinit. Ale bezpečnost v Evropě je nedělitelná a žádný z evropských států nemůže beztretně propadnout iluzi, že jeho bezpečnost lze vykoupit na účet ostatních. Beneš se domníval, že by mohl předejít zradě Západu nějakou vlastní dohodou s Hitlerem. Přijal proto tajně jeho emisary na Pražském hradě a v lednu 1937 dokonce podepsal Hitlerovi text zvláštní smlouvy mezi Československem a Německem. Hitler nakonec tato jednání přerušil.

⁷ KRÁL, V. *Plán zet.* Praha, 1973, s. 19

Anglická politika přece slibovala, že mu vydá Československo i bez bilaterální dohody s Prahou.

„Beneš respektoval slalom anglické politiky. Nemohl nevidět, že spojenecká Francie se stále více podřizuje Anglii. Jestliže anglická diplomacie dávala rady, aby se Československo sblížilo s Německem, odhodlal se nakonec i Beneš učinit několik gest, která měla dát Hitlerovi najevo, že Praha není hluchá k anglickým radám. Byla učiněna některá opatření, omezující činnost německé emigrace, byl konfiskován její tisk. Cenzura dostala pokyn, aby Henleinův tisk měl více svobody. Naopak český koaliční tisk byl nabádán k umírněnosti vůči Hitlerovi.“⁸

Benešovo úsilí získat podporu anglické politiky vycházelo zcela naprázdno. „V polovině roku 1937 posílá Masaryk z Londýna zprávu v níž se jasně říká: *„Jsme a zůstaneme Anglii nepříjemnou starostí. O nějaké lásce nebo principiální pomoci pro pravdu naši nemůže být ani řeči.“*⁹

Veškeré diplomatické zprávy naznačovaly, že Beneš počítá pro budoucnost s jednáním s Německem, že je dokonce připraven ke vzájemné dohodě s Adolfem Hitlerem, ale prozatím se nijak dramaticky o tato jednání nepokouší, jelikož věří, že západní velmoci povedou samy jednání i jménem Československa. V té době však ještě nikdo nevěděl, že Německo nemá v úmyslu dát souhlas k tomu, aby Československo připojilo ke svému francouzskému paktu ještě nějakou britskou garanci, jak se snad Beneš domníval. Cílem německé politiky je izolovat Československo a zcela si jej podřídit.

1.3 Reakce na anšlus Rakouska

Podle odborného článku zveřejněného v Britských listech 13. 10. 2008 došlo v Rakousku na počátku března 1938 k vnitropolitické krizi, kterou velice obratně využili místní nacisté. Kancléř K. Schuschnigg se na poslední chvíli pokusil zachránit nezávislost země. Vypsal referendum, které by mělo rozhodnout o dalším vývoji respektive osudu země. Termín byl určen na 13. března 1938. Reálně hrozilo, že Rakušané o své zemi rozhodnou v rozporu s Hitlerovým plánem, tedy zvolí si v plebiscitu nezávislost na Německu. Adolf Hitler se tedy rozhodl, že o den dříve

⁸ KRÁL, V. *Plán zet.* Praha, 1973, s. 19 - 20

⁹ KRÁL, V. *Plán zet.* Praha, 1973, s. 20

vstoupí německá armáda spolu s oddíly SS a SA do Rakouska. I přes značně improvizovaný charakter tento vpád proběhl bez větších problémů.

Československá vláda reagovala na obsazení Rakouska poměrně rychle, kromě diplomatických jednání s francouzskou vládou, která československého velvyslance samozřejmě ubezpečovala o své ochotě pomoci ČSR v případě napadení Německem, vydala pokyn ke zvýšení ostrahy hranic.

„Obsazení Rakouska totiž významným způsobem změnilo strategickou situaci ČSR. Nejen, že se o 832 km prodloužila společná hranice s Německem, ale také začalo reálně hrozit obklíčení českých zemí vstřícným úderem z obsazeného Rakouska a německého Slezska. Toto nebezpečí bylo o to větší, že jižní hranice dosud nebyly intenzivněji opevňovány a hlavní síly československé armády byly soustředěny na stávajících hranicích s Německem.

Po obsazení Rakouska se pozornost německého vedení zaměřila na Československo. Záminkou pro stupňování požadavků vůči československé vládě se stalo údajné utiskování německé menšiny, která žila zejména v pohraničních oblastech Čech a Moravy.

Vedení SdP začalo od počátku roku 1938 stupňovat požadavky na politickou a územní autonomii německé menšiny. Již krátce po připojení Rakouska k Německu, 28. března 1938, navštívil Henlein Hitlera. Při této příležitosti Hitler jasně stanovil, že SdP musí neustále klást takové požadavky, které budou pro československou vládu nepřijatelné.

To se plně projevilo na počátku dubna 1938, kdy Sudetoněmecká strana razantně odmítla velmi velkorysý návrh nového národnostního statutu menšin v ČSR. Následně 24. dubna 1938 Henlein vyhlásil tzv. Karlovarské požadavky, které kromě dalšího prohloubení autonomie německých oblastí vznášely i zcela nepřijatelné požadavky, jejichž realizace by přímo ohrozila územní integritu ČSR.

Dne 19. května 1938 přerušil K. Henlein rozhovory s československou vládou a odjel do Mnichova. Následujícího dne proběhla jednání mezi ministerským předsedou M. Hodžou a ministrem obrany F. Machníkem. Rozhovoru se účastnil i náčelník

hlavního štábu arm. gen. L. Krejčí, který oznámil, že na česko-německých hranicích stojí 11 divizí Wehrmachtu a řada formací SS a SA připravených k útoku. Stejně informace byly v téže době předány i prezidentu E. Benešovi. Z jeho podnětu se ještě téhož dne večer sešla vláda, která projednala zvýšenou ostrahu státních hranic.¹⁰

Tato situace byla předvojem velice nepříjemných změn, které se v následujících měsících měly uskutečnit. Československu tikaly hodiny a jeho dny svobody se začínaly krátit. Vláda rozjela celou škálu jednání o budoucí obraně, bylo však nutné situaci konzultovat v případě, že by naše země zůstala osamocená, napospas většímu a silnějšímu Německu by jen těžko dokázala úspěšně vzdorovat.

„V májové krizi se československá vláda zavázala, že bude své další vojenské přípravy konzultovat v Londýně. Tak londýnský materiál je spolehlivějším informátorem o tehdejší vojenské situaci než vlastní materiál československý. V květnové krizi měla čs. armáda 195 000 mužů, po částečné mobilizaci vzrostl její stav na 371 000 mužů. Na konci června byl snížen a v polovině července dosáhl opět výše 195 000, armáda se tedy dostala ke stavu, jaký byl na počátku květnové krize. Do poloviny srpna byl znovu zvyšován a dosáhl 227 500 mužů. Začátkem srpna bylo rozhodnuto o národnostním složení jednotek, bojové jednotky pro lehká opevnění měly mít jen 25 % vojáků neslovanské národnosti, z toho polovinu Němců. Ostatní bojové útvary mohly mít 30 % neslovanských vojáků. Výjimky byly povoleny u dělostřeleckých a ženijních útvarů, kde mohlo být více Němců. Nebojové útvary mohly mít až 50 % neslovanských vojáků, pracovní útvary 90 %. Schodky, které takto vznikly ve složení bojových jednotek vyřazením Němců a Maďarů, se měly uhradit doplňky ze starších českých a slovenských ročníků. Armády by se přirozeně dotkla i autonomie, která byla požadována Henleinovou stranou.“¹¹

Také byly vykonávány přípravy pro přijetí leteckých sil z Francie a Sovětského svazu. „Předpokládá se, že to budou bombardéry, a proto bylo posíleno vlastní stíhací letectvo. Očekává se, že bude přijato 450–675 francouzských a sovětských bombardérů. Je připraven dostatek letišť a zásob pohonných hmot. Z Francie to budou bombardéry typu Bloch 200 a ze Sovětského svazu typy B71. Oba typy jsou zařazeny také

¹⁰ MÁČE, J. *Rok 1938: Přípravy na konflikt*. Odborný armádní měsíčník ATM. 9/2008, s. 72

¹¹ KRÁL, V. *Plán zet*. Praha, 1973, s. 107

v československém letectvu. Proto je i dostatek zásob náhradního materiálu, dostatek vyškoleného personálu, který dobře zná oba typy letadel.“¹²

1.4 Zrození plánu Zet – poslední srpnové dny

V době před Mnichovem existovala tzv. Runcimanova mise v Československu, která měla za úkol sjednat či zprostředkovat dohodu mezi Henleinovou stranou a československou vládou. Walter Runciman byl vedoucím této britské mise. „Pragmatická britská politika si udržovala naději, že Runcimanova mise splní svůj úkol, to jest, že převede Československo prostřednictvím kompromisu s Henleinem do německé sféry. V záloze měla i další alternativní řešení, která měla přijít na řadu v okamžiku, kdy by Runciman neuspěl. Když Beneš převzal jednání s SdP do svých rukou, dostal Runciman dva telegramy, v nichž byla výzva, aby navštívil Hitlera a sám zjistil, co si vlastně Německo žádá. Runciman se zdráhal, splnit tento požadavek.“¹³ V tu dobu tedy začal zrod tzv. plánu Zet, který měl být jakousi alternativou k již zmíněné Runcimanově misi.

„Dne 30. srpna se sešli Chamberlain a Henderson. Chamberlain tehdy vysvětlil svůj plán, který měl krycí označení Zet a měl být udržen v naprosté tajnosti. Plán spočíval v tom, že ve vhodné chvíli by se vydal sám Chamberlain do Německa a osobně by v Berlíně jednal s Hitlerem. Podmínkou úspěšnosti však byl moment překvapení, proto bylo nutné misi udržet v naprosté tajnosti.

Uzraje-li situace, dostane Henderson varování, a sice sdělení po telefonu, které učiní Horace Wilson slovy „Plan Z is emerging“ čili „Vynořuje se plán Zet“. Jakmile Henderson dostane po telefonu toto sdělení, zjistí, kde je Hitler, ale neřekne, proč to chce vědět. Bude-li dost času, dostane Henderson druhé poselství, v němž bude čas Chamberlainova příjezdu, aby mohl informovat Ribbentropa; učiní to ještě dříve, než v Londýně ohlásí, že uskutečňují svůj plán Zet. Místem Chamberlainova příjezdu musí být Berlín.

Nechtěl-li k Hitlerovi Runciman, potom bylo na Chamberlainovi, aby tuto úlohu vzal na sebe sám. Ale britský premiér mohl navštívit plebejského demagoga v říšském kancléřství jen za zcela určitých podmínek, jež by byly přijatelné pro britské veřejné

¹² KRÁL, V. *Plán zet*. Praha, 1973, s. 108

¹³ KRÁL, V. *Plán zet*. Praha, 1973, s. 116

mínění. Chamberlain věřil, že v důvěrném jednání mezi čtyřma očima bude moci s Hitlerem vyřídit všechny sporné otázky, jež rozdělovaly Německo a Anglii. Také obtížná československá otázka měla být vyřešena.

Je příznačné, že plán Zet se zrodil ještě v době, kdy nebyla ukončena jednání mezi československou vládou a delegací SdP. Tato skutečnost sama o sobě je svědectvím, jak malý význam se v Londýně přikládal těmto jednáním. Jednání SdP a československé vlády bylo pouhou předehrou, po níž teprve mělo následovat přímé setkání Chamberlaina s Hitlerem. Ovšem britský ministerský předseda nemohl jet k Hitlerovi dříve, než britské veřejné mínění došlo k závěru, že možnosti dosažení kompromisu mezi československou vládou a Henleinem jsou vyčerpány a že zbývá pouze jediný alternativa, totiž válka. Jakmile britské veřejné mínění přijme tento závěr, bude se moci Chamberlain odvážit cesty k Hitlerovi, neboť potom se jeho cesta bude jevit veřejnosti jako poslední zoufalý pokus o záchranu ohroženého míru.¹⁴

Plán Zet je tedy příkladem politického manévru či manipulace s veřejným míněním, které mělo dát svůj souhlas k operaci. Význačným rysem mnichovské politiky bylo, že strhávala svět do války před očima a pod kontrolou veřejného mínění na západě.

1.5 Britsko-francouzská nóta

„Dne 19. září 1938 dostavili se kolem druhé hodiny odpoledne na Pražský hrad vyslanci Velké Británie a Francie a odevzdali československému prezidentovi dr. Edvardu Benešovi nótu z 18. září, v níž se úvodem pravilo: „Zástupci francouzské a anglické vlády sešli se dnes k poradě o všeobecné situaci a prostudovali zprávu ministerského předsedy Velké Británie o jeho rozhovoru s Hitlerem...“¹⁵ Ze závěru dohody vyplývalo, že obě vlády se shodují na faktu, že oblasti obývané převážně sudetskými Němci mají být postoupeny Německu. Pokud Československo přistoupí na toto odebrání svých území a pokud rozváže spojenecké dohody s Francií a se SSSR, zaručují mu vláda Francie a Anglie nové hranice, které budou respektovány. Tato výstraha byla takovým malým předvojem Mnichovské dohody. Přes všechny tyto rady Československo dne 23. září 1938 mobilizuje.

¹⁴ KRÁL, V. *Plán zet*. Praha, 1973, s. 117

¹⁵ LVOVÁ, M. *Mnichov a Edvard Beneš*. Praha, 1968, s. 9

2 MNICHOVSKÁ DOHODA

„Zástupci Velké Británie, Francie, Německa a Itálie se sešli v Mnichově 29. září 1938. Okolo 22. hodiny byl text dohody připraven. Ještě v jednu hodinu po půlnoci ji podepsali Chamberlain, Daladier, Hitler a Mussolini. Určovala odtržení rozsáhlých pohraničních území československého státu a jejich připojení k Německu. Podle ní mělo Československo odevzdat nacistickému Německu v období od 1. do 10. října pohraniční oblasti se všemi opevněními a zařízeními, všechny továrny a závody se zásobami potravin i prostředky spojení. Do tří měsíců mělo uspokojit územní požadavky Maďarska a Polska. Signatářské státy měly Československu poskytnout „záruky hranic“ proti „nevyprovokovanému útoku“. Falešnost těchto „záruk“ vyšla rychle najevo.“¹⁶

Do Mnichova byli pozváni i dva zástupci československé vlády jako pozorovatelé. Byli to československý vyslanec v Berlíně Vojtěch Mastný a vyšší úředník ministerstva zahraničních věcí Dr. Masařík. Britský delegát ukázal Mastnému dohodu čtyř před podpisem. Nešlo však o uplatnění námitek, ani o diskuzi o podmínkách. Po podpisu dohody odešli Němci a Italové z místnosti. Chamberlain a Daladier přijali československé představitele. „Daladier byl odměřený, Chamberlain unavený, a přece mnohomluvný. Akcentoval, že postupoval poctivě, prý vymohl pro Československo záruky. Daladier téměř nic neříkal. Francouzský delegát Léger připomněl, že text dohody je definitivní, bez možnosti jakýchkoli oprav. Přestavitelé dvou imperialistických velmocí se vůči Československu chovali tak, jak si byli zvyklí počínat vůči národům svých kolonií.“¹⁷

Jednání s Československými vyslanci bylo velice ponižující. Dalo by se to považovat za drzost, že státu, o kterém se v Mnichovské dohodě jedná v první řadě, je prokazována tak pramalá úcta a ochota k vysvětlení faktu, na kterém se ostatní země dohodly naprosto bez něj.

„Na dotaz sekretáře československé delegace adresovaný Daladierovi, zdali a kdy čekají vyjádření nebo odpověď československé vlády, bylo odpovězeno, že žádné naší odpovědi nečekají, že to považují za přijaté a že československá vláda do dneška

¹⁶ ČIERNÝ, J. *Mnichov 1938 a rozbití Československa*. Praha, 1982, s. 19

¹⁷ ČIERNÝ, J. *Mnichov 1938 a rozbití Československa*. Praha, 1982, s. 19 - 20

do 17 hodin odpoledne, tj. dne 30. září, má vyslati svého plnomocníka na schůzi mezinárodní komise v Berlíně. Den nato musí být v Berlíně československý důstojník k projednávání evakuace prvního pásma, jež bude hned obsazováno.“¹⁸ Po těchto slovech opustila česká delegace mnichovskou jednací místnost. Jednalo se fakticky o sdělení, jež znamenala, že čtyři velmoci pronesly nad Československem suverénní rozsudek, aniž by mu daly možnost říci jediné slovo proti rozsudku a o něm.

„30. září 1939 v 9.30 hod. se na Hradě u prezidenta sešel tzv. politický výbor, složený z představitelů politických stran. Beneš oznámil, že Chamberlaine žádá odpověď na usnesení mnichovské konference do 12. hodiny. Zdůraznil, že by společnou odpovědnost za rozhodnutí měla nést celá koalice. Obrátil se však ještě prostřednictvím vyslance Alexandrovského na sovětskou vládu s dotazem, zda by poskytla Československu pomoc, kdyby se odhodlalo k obranné válce. Tento dotaz byl však v danou chvíli pouhým oddálením nevyhnutelného. Československo se ocitlo v pasti a nezbylo mu nic jiného, než se s mnichovskou zradou smířit.

Mnichov znamenal začátek likvidace československého státu. Uvolnily se síly, které rozpoutaly druhou světovou válku. Mnichovská dohoda odporovala všem všeobecně uznávaným zásadám mezinárodního práva. Byla Československu vnučena. Uzavřely ji velmoci bez účasti státu, kterého se týkala, a uzavřeli ji s podvodným úmyslem. Pomnichovské Československo upadlo do závislosti na Německu. Stalo se součástí jeho zájmové sféry.“¹⁹

„Mnichovský diktát a vídeňská arbitráž vyvolaly v ČSR hlubokou politickou a ideovou krizi. Především vládnoucí buržoazii zasáhly deprese a rozklad. Začátkem října byla reorganizována vláda. Prezident Beneš podal demisi a odešel do Velké Británie do exilu. K moci se dostalo nejreakčnější křídlo buržoazie.

Kapitulace způsobila politickou prohru sil, které byly oporou buržoazní demokracie. Týká se to i reformistických vládních socialistů. Československo, které sloužilo zájmům Dohody, se stalo nástrojem protisovětských machinací v rukou západních „demokracií“. ²⁰ Co Mnichovská dohoda znamenala a jaké měla mít následky

¹⁸ BENEŠ, E. *Mnichovské dny*. Praha, 1968, s. 345

¹⁹ ČIERNY, J. *Mnichov 1938 a rozbití Československa*. Praha, 1982, s. 21 - 22

²⁰ ČIERNY, J. *Mnichov 1938 a rozbití Československa*. Praha, 1982, s. 21

do budoucnosti však v danou chvíli nemohl nikdo tušit, jednalo se prozatím „pouze“ o odebrání pohraničí. Ani Francie a ani Velká Británie, ba dokonce ani sama Československá republika Hitlerovi do hlavy neviděla, a neznala tudíž jeho plány.

„Realizace mnichovské dohody a územních požadavků beckovského Polska a horthyovského Maďarska měly dalekosáhlé důsledky na vnitřní i zahraniční vývoj pomnichovského Československa. Za nečinného přihlížení západních velmocí bylo Československo oloupeno o 41 098 km², 33 procenta závodů, 40 procent celkové průmyslové kapacity, důležité zdroje surovin a prostředky železniční dopravy. Fašistické Německo uchvátilo systém pohraničních opevnění a řadu oblastí s převahou českého obyvatelstva. Jen na území odstoupeném Německu a beckovskému Polsku zůstalo téměř 800 tisíc občanů české národnosti.“²¹

Scénu z Mnichova popsal československý diplomat Dr. Masařík ve své úřední zprávě pro českou vládu: „V jednu hodinu třicet byli jsme zavoláni do konferenčního pokoje, kde byli Neville Chamberlain, Daladier, Sir Horace Wilson, Léger, Gwatkin, Mastný a já. Nálada tíživá, chvíle rozsudku. Francouzi zřejmě zaraženi a vědomi toho, co to znamená pro francouzskou prestiž. Chamberlain krátkým úvodem se zmínil o domluvené právě dohodě a dal vyslanci Mastnému přečíst nahlas text dohody. Při čtení textu jsme žádali na několika místech o vysvětlivky. Také jsem žádal na Légerovi a Wilsonovi vysvětlení...

Zatímco vyslanec Mastný mluvil s Chamberlainem o menších detailech (Chamberlain neustále zíval bez rozpaků), ptal jsem se Daladiera a Légera, zda očekávají nějaké vyjádření nebo odpověď naší vlády na předloženou nám dohodu. Daladier – zřejmě v rozpacích – neodpovídal, zato Léger s poznámkou, že čtyři státníci neměli mnoho času, řekl výslovně, že žádné naší odpovědi neočekávají, že to považují ovšem za přijato a že jen naše vláda musí do dneška do pěti hodin vyslati svého plnomocníka na schůzi mezinárodní komise do Berlína. V sobotu musí přijeti do Berlína náš důstojník k okamžitému projednání evakuace prvního pásma. – Situace se stávala již skutečně tíživou pro všechny přítomné, nám bylo dostatečně brutálně vysvětleno, a to Francouzem, že to je rozsudek bez odvolání a bez možností oprav, Chamberlain dával zřetelně najevo svoji únavu; text byl přečten, byla nám odevzdána druhý, lehce

²¹ ANGER, J. *Mnichov 1938*. Praha, 1988, s. 158

opravená mapa, my jsme se rozloučili a šli. Československá republika v hranicích z roku 1918 přestala existovat ...“²²

2.1 Jak byl Mnichov přijat v zahraničí

Z mnoha pramenů vyplývá, že Daladier vypadal zničeně a velice unaveně. Dosti se znepokojoval myšlenkou, jak bude jeho jednání ve Francii přijato. Věděl, že svým jednáním neukázal Francii jako loajálního spojence. Ve své zemi byl však přijat davem a veřejným míněním jako zachránce míru. Novináři ho opěvovali a ve svých článcích hlásali, že mír byl zachráněn. Daladier přes většinu veskrze kladných reakcí věděl, že dohoda nebyla spravedlivá a ublížila zemi, která ani ke konferenci nebyla přizvána, ale téměř okamžitě po příjezdu do své vlasti začal obhajovat před světem, co učinil: „Věřím, že jsme udělali rozumnou věc. Mělo by být zabito patnáct milionů Evropanů kvůli třem milionům sudetských Němců, kteří si přáli stát se součástí Velkoněmecké říše?“²³

Oproti Daladierovi byl Chamberlain vyrovnanější, byl přesvědčen, že udělal správnou věc. Také on po příjezdu do Velké Británie obhajoval své postoje a rozhodnutí: „Milí přátelé, toto je podruhé v dějinách, kdy z Německa na Downing Street přichází čestný mír. Věřím, že je to mír pro naše časy ...“²⁴ Francouzská i anglická veřejnost tedy skutečně věřila a doufala, že dohoda v Mnichově a uspokojení Hitlera získáním pohraničí skutečně zajistí Evropě trvalý mír.

²² FILÍPEK, J. *Mnichov 1938 - Hra o československo*. Praha, 2001, s. 81

²³ FILÍPEK, J. *Mnichov 1938 - Hra o československo*. Praha, 2001, s. 82

²⁴ FILÍPEK, J. *Mnichov 1938 - Hra o československo*. Praha, 2001, s. 84

3 DOPAD MNICHOVA NA ČESKOSLOVENSKOU POLITIKU

„Kromě Německa ze situace profitovala i polská vláda, která využila záříjové krize a vymohla odstoupení okresů bohumínského, frýštátského, těšínského a jablunkovského. Maďarské požadavky byly částečně naplněny vídeňskou arbitráží o měsíc později, kdy na jejím základě Slovensko odstoupilo část svého území podél jižní hranice s jedním milionem obyvatel. Revize Versailleské smlouvy byla v plném proudu.

Předmnichovský i pomnichovský premiér generál Syrový vzal na svá bedra přetěžký úkol. S ustupujícími vojenskými jednotkami československé armády zachvátily české země obavy z budoucnosti. V době plné nejistoty se dostavily i vnitřní potíže, umísťování českých uprchlíků ze zabraných oblastí, nezaměstnanost, finanční problémy státu i problémy sociálně hospodářské. Politické strany v Čechách a na Moravě se poměrně rychle integrovaly – až na výjimky – do Strany národní jednoty a Národní strany práce.²⁵

Dalším problémem této doby se stal masový odliv odpůrců a odbojářů, kteří odcházeli za hranice především do Velké Británie a Spojených států amerických, odkud už se někteří z nich nevrátili.

Problém se začal vyhrcovat i na Slovensku, kde byla nejsilnější strana ľudová, jejíž vůdce Andrej Hlinka v srpnu 1938 zemřel. Tato strana se silně domáhala autonomie Slovenska. Tuto autonomii chtěla získat i za předpokladu dohody s agresorem Německem.

²⁵ FILÍPEK, J. *Mnichov 1938 - Hra o československo*. Praha, 2001, s. 107

4 BENEŠ A MNICHOV

Prezident Československé republiky Beneš v návaznosti na Mnichov abdikoval. Stalo se tak 5. října 1938. Dále následoval jeho odjezd do Londýna. O jeho postupu při řešení krize před II. světovou válkou se dodnes vedou spory. Byl Beneš zbabělý a bál se války, či slepě věřil Anglii a Francii, a nebo to byl člověk naprosto realistický a pragmatický?

Svůj přístup se pokusil vysvětlit v dopise adresovaném Ladislavu Rašínovi v listopadu 1938: „*Do poslední chvíle jsem dával přednost odporu a tím eventuálně válce. Chvíle, kdy jsem podepsal dekret mobilizace a dozvěděl se oficiálně od Angličanů, že Němci druhý den ve 2 hod. odpoledne začnou pochod proti nám, byla chvíle velkého ulehčení: Situace byla jasná. Ale několik hodin nato přišla zpráva, že se čtyři velmoci sejdou v Mnichově – bylo mi jasno, že Francie a Anglie se rozhodly v pravém slova smyslu nás obětovat a že bychom od té chvíle byli skutečně sami ... Po všech těchto a podobných úvahách jsem se ve své duši rozhodl, že musím vzít na sebe odpovědnost a rozhodnout se pro eventualitu pro stát a národ vcelku příznivější, i když měla v sobě mnoho nebezpečí: a) Válku za těchto okolností sami vést nemůžeme. Má pro nás více pravděpodobnosti zkázy a jistě větších škod – zkázy válečné a zkázy státu – než odložení konfliktu na dobu vhodnější. b) Vynucené přijetí diktátu pro okamžik znamená zachránit co možno nejvíce, dostat eventuálně garanci velmocí (snad zcela bezcenná nebude!) a nějakou pomoc hospodářskou. Budou nám také dány všechny možnosti připravit se na boj příští za lepších podmínek, než kdybychom padli nyní hned a sami.*“²⁶

Zcela logický a pochopitelný důvod. Beneš dle svého dopisu neměl jinou možnost než podřídit se Hitlerovu diktátu, když ho západ naprosto nechal na pospas. Ovšem byla tu přece i jiná varianta. Požádat o pomoc Sovětský svaz. V září před Mnichovem byla několikrát Československá republika ujištěna, že SSSR by na pomoc proti Hitlerovské agresi přišel. Situaci zkomplikoval Mnichov, jelikož znamenal mimo jiné francouzské porušení dohody, která byla mezi SSSR a Československem.

Neoficiální i oficiální zdroje přesto uvádějí, že Sovětský svaz byl i nyní ochoten přijít Československu na pomoc. „Dokládají to údaje Dr. K. B. Palkovského, tehdejšího

²⁶ LVOVÁ, M. *Mnichov a Edvard Beneš*. Praha, 1968, s. 202

místopředsedy Společnosti pro hospodářské a kulturní styky se Sovětským svazem, který spolu s předsedou Společnosti prof. Nejedlým a dalšími jednal ve dnech Mnichova se sovětským vyslanectvím v Praze. Bylo jim řečeno, že požádá-li československá vláda, SSSR je ochoten pomoci; přislíbil dokonce, že okamžitě veřejně vyhlásí, že půjde s Československem do války proti Německu, i když ČSR zůstane osamocena. Také v úřední zprávě čs. vyslanec v Moskvě 2. října 1938 hlásil, že Sovětský svaz byl ochoten pomoci v každém případě.²⁷

Později se však ukázalo, že i tyto nabídky byly s největší pravděpodobností prázdnými slovy. V srpnu 1939 podepsali Hitlerovi a Stalinovi emisaři tzv. pakt Molotov-Ribbentrop, který nejen opětně rozdělil Polsko, ale navíc jasně stanovil nacistickou a komunistickou sféru vlivu ve východní Evropě.

²⁷ LVOVÁ, M. *Mnichov a Edvard Beneš*. Praha, 1968, s. 212

5 DRUHÁ REPUBLIKA

Oficiálním názvem bylo označení Česko-Slovenský stát. Druhá republika byla velice krátkým, spíše formálním obdobím trvajícím necelého půl roku. Vznikla 30. 9. 1938 a zanikla 15. 3. 1939. Nastala doba fašizace státu, což byl konec parlamentní demokracie. Okleštěná republika sice formálně zůstala samostatná, avšak torzem nebyla pouze rozloha, ale také rozsah někdejší suverenity. Závislost na sousedním nacistickém Německu se projevila především v zahraničněpolitické orientaci státu.

Druhá republika vznikla v atmosféře hluboké frustrace české společnosti přinesla názorovou nevyhraněnost. Do oficiálního společenského i kulturního života rychle pronikaly prvky dříve nevidané: jejich společným jmenovatelem byla například dezerce od dříve vyznávaných národních dějinných hodnot.

„Po Benešově abdikaci, 5. října 1938, a následném opuštění země, se v novinách objevily otázky, kdo se stane novým prezidentem. Jediným kandidátem byl nakonec prezident Nejvyššího správního soudu JUDr. Emil Hácha, který byl také dne 30. listopadu 1938 zvolen prezidentem Česko-Slovenska. Po volbě podala vláda Syrového demisi, prvním krokem nového prezidenta tedy bylo jmenování vlády nové. Stalo se tak 1. prosince 1938. Do čela byl jmenován Rudolf Beran.

Nová vláda s ministerským předsedou R. Beranem přijala doktrínu přežití, v níž deklarovala vládní program „v zájmu nás i budoucí otevřené spolupráce s největším sousedem“. V témže dokumentu se ale také uvádělo: „Přizpůsobíme se tomu, co je nezbytné, nezříkáme se však obhajoby našich státních a národních zájmů.“²⁸

„Zvolením Háchy prezidentem a ustanovením Beranovy vlády se vnitropolitická situace Česko-Slovenska nijak rozhodněji nestabilizovala. Všechny tíživé územní i hospodářské problémy postiženého státu zůstávaly. Byla rozvrácena doprava. V hromadných táborech žily tisíce utečenců z pohraničí, dalších více než sto čtyřicet tisíc bydlelo porůznu u příbuzných, v podnájmech a hotelích. Příbylo nezaměstnaných. Vojenské posádky, demoralizované kapitulacním rozkazem, se stěhovaly z místa na místo. Dobročinné organizace nestačily zvládnout nápor. Ústav pro péči o uprchlíky,

²⁸ HOUŽVIČKA, V. *Návraty sudetské otázky*. Praha, 2005, s. 233

zřízený v polovině prosince, se marně snažil odlehčit státu organizováním vystěhovalectví.“²⁹

„V noci z 9. na 10. března převzala moc na Slovensku armáda. Ráno 10. března oznámil rozhlas, že „některé živly pracovaly proti zákonu o slovenské autonomii“ a „ze strany některých činitelů slovenské vlády nebylo viděti dosti rázného odporu proti podvratným snahám“. V komentáři k událostem se oznamuje, že prezident Hácha prý „vyhověl prosbám skutečných vlastenců a... zachránil svým rozhodnutím náš slovenský národ před nebezpečím bratrovražedných bojů.“ Zdůvodnění mohou být rozličná, jisté však je, že sezení dosavadní vlády a vyslání vojska do ulic vyvolává u mnoha lidí rozhořčení nebo alespoň zmatek a nejistotu.“³⁰ „Zpravodajské oddělení hlavního štábu československé armády získává ověřenou informaci o incidentech, které nacisté chystají na 12. a 13. březen v českých městech, a o úmyslu Německa odtrhnout Slovensko a obsadit 15. března zbytek Čech a Moravy. Beran s Chvalkovským však věrohodnost zprávy zpochybní“.³¹

Průtahy na Slovensku Hitlera znepokojují. Tiso je pozván „na kobereček“ do Berlína. „Před 19. hodinou končí jednání Tisa a Ďurčanského s Hitlerem a Ribbentropem. Monsignore, na jehož katolickou „nejlepší vůli po dorozumění“ Hácha donedávna spoléhal, byl přitlačen ke zdi: buď ihned vyhlásí samostatnost Slovenska, nebo bude následovat maďarská okupace. Tiso volá Sidora, aby zařídil svolání slovenského sněmu na příští den. V 19:45 hodin žádá Sidor prostřednictvím Berana Háchu. Tiso se zároveň sám s tímto požadavkem obrací telefonicky do Prahy. Hácha vyhovuje. Čeká ho cesta do Berlína. Chvalkovský mu ráno 13. března navrhne, aby si přímo u Hitlera zjistil, co zamýšlí se Slovenskem a vůbec s československým státem. Nabídka je ohlášena do Berlína, odpověď však nepřichází. Až po poledni 14. března Hitler vzkazuje, že prezidenta přijme, dokonce pro něj pošle letadlo. Už se mu bude s Háchou snadno jednat, Česko-Slovensko právě přestalo existovat. V poledne vyhlásil slovenský sněm samostatný Slovenský štát, na bývalou Podkarpatskou Rus vpadlo maďarské vojsko. Může začít obsazování českých zemí.“³²

²⁹ TOMÁŠEK, D., KVAČEK, R. *Causa Emil Hácha*. Praha, 1995, s. 20

³⁰ TOMÁŠEK, D., KVAČEK, R. *Causa Emil Hácha*. Praha, 1995, s. 28

³¹ TOMÁŠEK, D., KVAČEK, R. *Causa Emil Hácha*. Praha, 1995, s. 29

³² TOMÁŠEK, D., KVAČEK, R. *Causa Emil Hácha*. Praha, 1995, s. 30-31

6 PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA

„Přesně v šest hodin vtrhne německé vojsko do Čech. Máme jen čtyři hodiny času, jinak na to doplatíme všichni. Česká armáda nesmí klást odpor a musí odevzdat zbraně. Jestliže se postaví na odpor, zakročí kancléř vší branou mocí proti nám i za cenu na životech. Škody budou nedozírné.“ Beran odpovídá: „Ihned to zařídím.“ A Hácha pro jistotu opakuje: „Všude musí být klid, úplný klid, povolit, jinak bude zle!“³³ (Hácha z Berlína po debatě s Hitlerem 15. 3. 1939)

Okupace českých zemí 15. března 1939 a vznik Protektorátu Čechy a Morava znamenaly dovršení úsilí nacistického Německa o rozbití česko-slovenského státu. Protektorát podle výnosu říšského kancléře A. Hitlera z 16. března 1939 znamenal na mezinárodně právní úrovni útvar, který se lišil od všech dosud známých protektorátů. Na jedné straně zde bylo deklarováno, že české země se stávají součástí území Velkoněmecké říše a vstupují pod její ochranu. Na druhé straně bylo výnosem zdůrazněno, že protektorát je autonomní a spravuje se sám. Tomu odpovídala struktura vlády a státních orgánů protektorátu, současně zde však byla zdůrazněna podřízenost protektorátní vlády zástupci říšského kancléře - říšskému protektorovi, kterému se jako zmocněnci říšského kancléře a vlády dostalo v protektorátu absolutních pravomocí, bez jeho souhlasu nesměly být v protektorátu vydávány nejen žádné zákonné normy, ale později ani správní normy obecnějšího významu.

Hitler vše chytře podal jak naší tak světové společnosti. Existence protektorátu nedělala z Čech a Moravy vazaly. Česká vláda doufala, že bude garantována autonomie a že se nic na postoji Německa nezmění. Nikdo netušil co ve skutečnosti Adolf Hitler plánuje.

Podle knihy Kauza: Tzv. Benešovy dekrety sepsané Jindřichem Dejmekem, Janem Kuklíkem a Janem Němečkem neměl protektorát mezinárodní subjektivitu. Jeho jediné vyslanectví v Německu bylo víceméně pouhou formalitou, jež měla sloužit jako zástěrka skutečného stavu. Ostatně oficiální německá publicistika později toto sama potvrdila, když charakterizovala vztah protektorátu v Čechách a na Moravě a Německé říši ne jako mezinárodněprávní vztah, nýbrž jako státoprávní vztah, kde protektorát je jednoduše provincie německé říše. V protektorátu však bylo diferencováno postavení

³³ TOMÁŠEK, D., KVAČEK, R. *Causa Emil Hácha*. Praha, 1995, s. 38

obyvatelstva tohoto území, kde občané německé národnosti získali nadřazené postavení. Stejně jako ostatní obyvatelé Čech a Moravy získali práva státních příslušníků protektorátu, navíc se však dnem 16. března 1939 stali také říšskoněmeckými státními příslušníky. Tím se na ně vztahoval zákon o říšském občanství z 15. září 1935, který v § 2, odst. 1 říká: „Říšským občanem je pouze státní příslušník krve německé nebo příbuzného druhu, který svým chováním dokazuje, že jest ochoten i způsobilý věrně sloužiti Německému národu a Říši.“³⁴ Tyto předpisy se vztahovaly na protektorátní občany německé národnosti. Občané sudetských oblastí, které byly odtrženy od Československa již na podzim 1938, nabyli německé státní příslušnosti již říšským zákonem o opětném spojení sudetoněmeckých území s Německou říší z 21. listopadu 1938.

Podíl sudetských Němců na správě protektorátu zůstává poněkud ve stínu ambiciózního politika z řad někdejší SdP, státního tajemníka K. H. Franka, který se stal po osobě říšského protektora jednou z čelních (od roku 1943 můžeme říci určujících) osobností protektorátní politiky. Němci z oblasti Sudet se zapojovali jako důležití znalci českého prostředí zejména do práce gestapa, v jehož službách se aktivně zúčastnili perzekuce českého obyvatelstva. Dále se také podíleli i na činnosti dalších říšskoněmeckých úřadů v protektorátu, nemluvě již o okupovaném pohraničí, kde se přímo účastnili perzekuce zdejšího českého obyvatelstva jelikož Hitler měl v plánu tzv. „konečné řešení“ české otázky. Šlo o projekt totální germanizace českého a moravského obyvatelstva i prostoru. Nacisté chtěli vystěhovat představitele českého kapitálu, inteligence a židovského obyvatelstva. Vůdčí složky chtěli tedy úplně vystěhovat či odstranit jakýmkoli způsobem.

Na tento plán navazoval další, pro osud českého obyvatelstva ještě osudnější, jenž vznikl v létě 1940 ve štábu vůdce sudetských Němců K. Henleina. Podle něj měla být rozbita územní jednota protektorátu a jeho jednotlivé části měly být začleněny do sousedících německých žup. Říšský protektor K. von Neurath a státní tajemník K. H. Frank naproti tomu vypracovali dlouhodobější program germanizace, který předpokládal delší časovou perspektivu a zachování protektorátu. Směrodatné však bylo nakonec rozhodnutí A. Hitlera z počátku října 1940, kterým byl stanoven jasný cíl: „Poněmčení českomoravského prostoru germanizací Čechů, tj. jejich asimilací.

³⁴ DEJMEK, J. *Kauza: tzv. Benešovy dekrety: historické kořeny a souvislosti: (tři české hlasy v diskusi) / Jindřich Dejmek, Jak Kuklík, Jan Němeček*. Praha, 1999, s. 21

Z asimilace je třeba vyjmout ty Čechy, o kterých jsou rasové pochybnosti anebo kteří mají k říši nepřátelský postoj. Tuto kategorii je třeba vyhubit (ausmerzen).

Konkrétní plány realizace vůdcova rozhodnutí přišly s nástupem zastupujícího říšského protektora R. Heydricha 28. září 1941. Ten se ukázal být - vedle K. H. Franka - nejbezohlednějším realizátorem nacistické germanizační politiky v českých zemích. Na jeho příkaz vypracoval Hlavní rasový a osídlovací úřad v Berlíně studii, podle níž bylo možno 45% českého národa germanizovat, 40% bylo označeno za nevyrovnané míšence a 15% za osoby rasově cizí. Heydrich po svém nástupu ve svém projevu z 2. října 1941 formuloval další úkoly německé politiky v protektorátu jednoznačně: „Základní linie však musí, ač nevyslovena, i při takovém jednání platit: tento prostor se jednou musí stát německým a Čech tady nemá už koneckonců co pohledávat.“ Realizace německé politiky měla probíhat formou poněmčení části českého obyvatelstva, část pak měla být přemístěna do východních oblastí či přímo do říše a část, která by se nechtěla podrobit germanizaci, měla být postavena ke zdi - tedy vyhlazena.“³⁵

„Od počátku okupace nacisté postupovali s nelítostným terorem proti českému ilegálnímu odbojovému hnutí, jenž vyvrcholil vyhlášením prvního stanného práva po nástupu R. Heydricha v září 1941. Byly zřízeny německé stanné soudy, které se vymykaly jakékoli kontrole i ze strany nacistických justičních orgánů. Výsledkem jejich činnosti bylo 486 rozsudků smrti nad českými vlastenci a 2 242 jich bylo posláno do koncentračních táborů. Nacistům se podařilo těžce zasáhnout domácí odboj. Byla uplatněna teze likvidace nepohodlných „vzpurných“ vrstev českého obyvatelstva, k níž znovu posloužily stanné soudy, které jen na podkladě seznamů osob, předložených gestapem, vynášely rozsudky smrti. Tak gestapo za spolupráce německé tajné služby (Sicherheitsdienstu) znovu zasáhlo proti české inteligenci. Mementem zůstává vyhlazení českých obcí Lidice a Ležáky, které mělo posloužit k zastrašení českého národa. Výsledkem druhého stanného práva bylo zatčení 3 188 Čechů, z nichž bylo na základě rozsudků stanných soudů 1 357 zastřeleno. K těmto obětem přistoupila řada dalších Čechů, kteří byli jako důsledek atentátu bezprostředně likvidováni v koncentračních táborech, takže odhad obětí se pohybuje kolem 5 000.“³⁶

³⁵ DEJMEK, J. *Kauza: tzv. Benešovy dekrety: historické kořeny a souvislosti: (tři české hlasy v diskusi) / Jindřich Dejmek, Jak Kuklík, Jan Němeček*. Praha, 1999, s. 22

³⁶ DEJMEK, J. *Kauza: tzv. Benešovy dekrety: historické kořeny a souvislosti: (tři české hlasy v diskusi) / Jindřich Dejmek, Jak Kuklík, Jan Němeček*. Praha, 1999, s. 22

„Samostatnou kapitolou německé okupační politiky byla genocida židovského obyvatelstva protektorátu, tedy to, co Němci nazvali „Endlösung der Judenfrage“, konečné řešení židovské otázky. „Na počátku okupace žilo v protektorátu asi 120 000 osob židovského vyznání. Z nich se asi 30 000 podařilo zachránit často jen holé životy a - více či méně legálně - opustit protektorát. Zbytek se stal terčem perzekučních opatření, která měla za cíl vyřadit židy z české společnosti. Ke „konečnému řešení“, jak nazvali Němci systematické vyvražďování židovského obyvatelstva, přistoupili Němci po nástupu R. Heydricha na podzim 1941, kdy nejprve byla část židů z českých zemí odsunuta do ghatt mimo protektorát, poté bylo v listopadu 1941 zřízeno židovské ghetto v městě Terezín, které se však stalo pouze přestupní stanicí na cestě do vyhlazovacích táborů, zejména otřesně proslulé Osvětimi - Březinky (Auschwitz - Birkenau). Obětí nacistické zvůle se stalo na 80 000 židů, kteří žili na počátku okupace v českých zemích. Německá rasová perzekuce se obracela i proti cikánskému obyvatelstvu, které bylo od roku 1942 soustřeďováno v táborech v Letech a v Hodoníně. Odtud - stejně jako v případě židů z Terezína - byly v letech 1942-1943 vypravovány transporty do Osvětimi, kde 90 % zavlčených zahynulo.“³⁷

Obrat ve II. světové válce přinesl do systému nacistické okupační politiky změny. Prvořadým zájmem Berlína se stalo udržet v českých zemích klid a zabezpečit plné využití jejich hospodářského potenciálu ve prospěch válečného hospodářství. „Na základě Hitlerova provolání vyhlásil ministr propagandy J. Goebbels 30. ledna 1943 totální válku a K. H. Frank modifikoval její hlavní zásady na český prostor. Základní heslo - vše pro vítězství Říše - muselo být naplněno a současně se neměl užívat masový teror s širokou publicitou, který by vzbuzoval nežádoucí odpor českého obyvatelstva. Elementární premisy německé okupační politiky však zůstaly zachovány: jak vyplývá z nařízení velitele policie a Sicherheitsdienstu z ledna 1943, měly být vytvořeny zvláštní seznamy osob politicky podezřelých a nespolehlivých z kruhů „jak inteligence, tak i dělnictva, jakož i rodinní příslušníci osob, jež byly v dřívějších řízeních stanných soudů odsouzeny či zastřeleny, neboť na ně je nutno se dívat už předem jako na osoby s nepřátelským postojem. V případě stávek a sabotáží měly být osoby z řad inteligence a příslušníků popravených zajištěny a v rámci „zvláštního řízení“ (Sonderbehandlung) bez soudu popraveny. Tak měl pokračovat proces nastíněný Heydrichem, proces, v němž měl být český národ „očištěn“ od těch, kteří podle

³⁷ DEJMEK, J. *Kauza: tzv. Benešovy dekrety: historické kořeny a souvislosti: (tři české hlasy v diskusi) / Jindřich Dejmek, Jak Kuklík, Jan Němeček*. Praha, 1999, s. 24

nacistických měřítek nebyli ochotni podřídit se germanizaci. Ačkoliv tak navenek již nebyly nacistické plány na germanizaci českého prostoru zdůrazňovány, přesto zůstávaly konstantou, když K. H. Frank ještě v březnu 1944 zopakoval zásady svého memoranda z roku 1940, tedy změnu národnosti Čechů rasově vhodných, dále vystěhování rasově nepřijatelných Čechů a znovuosídlení uvolněného prostoru „německou krví“. Frank v projevu mj. prohlásil: „Čech musí být veden a musí se mu vládnout, a to pevnou rukou, ale spravedlivě. Nesmí být propuštěn z odpovědnosti, nýbrž musí jí být plně zatížen. Když zklame, musí se tvrdě zakročit.“ Německému cíli konečného řešení české otázky odpovídalo i upravené postavení říšské správy, kde bylo 20. srpna 1943 zřízeno německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, tedy akt, který lze chápat jako další krok k inkorporaci protektorátu do říše. V jeho čele stanul jako státní ministr K. H. Frank, jenž se tak stal přímým členem Hitlerova kabinetu.“³⁸

„Okupace českých zemí přinesla na jedné straně zklamání, beznaděj a rezignaci, na druhé straně však vzrůst antiněmeckých nálad, které se staly živnou půdou pro vznik - a to je nutno zdůraznit - protiněmeckých (v počátečním období s výjimkou třídně orientované KSČ) odbojových organizací. Byl to spontánní výraz vzdoru, který přinesl vznik izolovaných, postupně se spojujících skupin, které se soustřeďovaly do organizací na bázi politické (Politické ústředí) či profesní (Petiční výbor Věrní zůstaneme /PVVZ/ či vojenská organizace Obrana národa). Toto soustřeďování vyvrcholilo počátkem roku 1940 vytvořením vrcholného odbojového orgánu - Ústředního vedení odboje domácího (ÚVOD). Zprvu umírněný postoj českého domácího odboje (zvláště levicových vrstev) k poválečnému řešení sudetoněmecké otázky na počátku německé okupace byl v důsledku brutální německé perzekuce rychle zatlačen do pozadí. V rámci Politického ústředí vznikla již v roce 1939 právní komise v čele s prof. Zdeňkem Peškou, která připravila memorandum o řešení menšinové otázky v osvobozeném Československu. Memorandum jasně hovořilo o nutnosti „zbaviti se těch, kdož se ukázali nespolehlivými a kdož dokonce pracovali na rozbití ČSR“, čímž mělo na mysli v první řadě sudetské Němce. Tyto počáteční návrhy hovořily o výměně obyvatelstva (kde se mj. počítalo zejména se silnou českou menšinou ve Vídni), případně výměnou některých pohraničních výběžků se silnou německou menšinou. Stejně způsobem se vyjadřovali i představitelé dalších významných odbojových organizací. PVVZ stál na stanovisku, že „německá otázka musí být u nás

³⁸ DEJMEK, J. *Kauza: tzv. Benešovy dekrety: historické kořeny a souvislosti: (tři české hlasy v diskusi)* / Jindřich Dejmek, Jak Kuklík, Jan Němeček. Praha, 1999, s. 27

tak či onak zlikvidována, Němci vyhnáni ze země a nepůjde-li to jinak, tedy že západ musí být postaven celonárodním povstáním před hotovou věc.“³⁹

³⁹ DEJMEK, J. *Kauza: tzv. Benešovy dekrety: historické kořeny a souvislosti: (tři české hlasy v diskusi) / Jindřich Dejmek, Jak Kuklík, Jan Němeček*. Praha, 1999, s. 30

7 POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI

Za zmínku stojí také pomnichovská politika zaměstnanosti. Už víme, že po okleštění československého území v roce 1938 nastal velký problém se zaměstnaností. Lidé, kteří byli vystěhováni ze zabraných částí Československa (hlavně ze Sudet), se houfně stahovali do vnitrozemí, kde si znovu potřebovali zajistit alespoň nějaké provizorium, aby přežili, prioritou bylo sehnat bydlení a posléze nějakou práci. Ovšem tuto situaci si vzali na starost okupanti a vyřešili ji po svém. Z tisíců Čechů se stali novodobí „otroci“ Říše.

„Počátkem roku 1939 byla v Československu stále ještě poměrně vysoká nezaměstnanost. V samotném protektorátu existovalo 93 000 registrovaných nezaměstnaných a ještě víc těch, které oficiální statistika nezaznamenala. Proto se rychle zavedeným náborovým komisím Říšského ministerstva práce (Reichsministerium für Arbeit) podařilo do konce června získat na práci v Německu 52 000 Čechů. Už v předchozích letech tvořili českoslovenští pracovníci největší v Říši registrovanou skupinu zahraničních pracujících. Nyní však odpadly některé – z německého hlediska problematické – restriktce. Pro Říši, která od roku 1931 trpěla trvalým nedostatkem deviz, mělo značný význam, že převody mezd českých pracujících už nezatěžovaly devizový trh. A když počty dobrovolníků poklesly, přikročili němečtí okupanti v létě 1939 k nátlakovým opatřením. Od začátku srpna 1939 podléhal návrat českých pracovníků v Říši povinnosti pracovního úřadu. Do roku 1941 však byly nucené náborů spíš výjimkou.

K výraznému zostření donucovacích opatření došlo po dosazení Reinharda Heydricha na místo zástupce onemocnělého říšského protektora von Neuratha. Ctižádostivý Heydrich se nejprve pokusil přesunout do protektorátu více zbrojních zakázek, čímž se stal Sauckelovým konkurentem v boji o české pracovní síly. Po Heydrichově násilné smrti v červnu 1942 dokázal Sauckel na čas prosadit své zájmy. Protože razie v kinech, kavárnách a na dalších veřejných místech nepřinášely žádoucí výsledky, uchýlily se úřady pracovního nasazení k metodě, která už se částečně osvědčila v obsazených oblastech Polska a Sovětského svazu. Byla to konskripce ročníků 1918 až 1922 a 1924 na nucené práce v Německu. Konskripce ročníků 1924 se na rozdíl od ostatních týkala i žen. Pasivní odpor obyvatelstva – dokonce okamžitě přibýlo sňatků a těhotenství - především ale rostoucí strategický význam protektorátu

jako oblasti relativně málo ohrožené leteckou válkou a z toho vyplývající vlastní potřeba pracovních sil vedly k tomu, že Sauckelovy požadavky mohly být splněny jen velmi nedostatečně. V Říši pracovalo celkem dobrovolně či nedobrovolně asi 340 000 až 370 000 Čechů.

O nucené práci v samotném protektorátu není mnoho informací. Němci velmi rychle vybudovali síť pracovních úřadů a zavedli v červenci 1939 všeobecnou pracovní povinnost pro 16 až 25leté Čechy, po jejímž uplynutí mohli být až na dva roky povoláni k „úkolům s mimořádnou důležitostí pro stát.“ Od prosince 1939 podléhalo přijímání a propouštění povinnosti souhlasu. Německá správa pracovního nasazení tak měla český pracovní trh zcela pod kontrolou. Na přelomu let 1941/2 zavedla pracovní povinnost pro všechny ženské i mužské příslušníky protektorátu v rozmezí 18 až 50 let. Většina Čechů však byla nucena k práci v blízkosti svého bydliště, nemuseli tedy žít „daleko od vlasti“ v táborových podmínkách. Zahraniční pracovníci do protektorátu zpravidla nepřicházeli; tento princip byl porušen teprve při nasazení vězňů z koncentračních táborů v rámci přesunů výroby před koncem války.“⁴⁰

„Češi byli převážně využíváni v podnicích zaměřených na zbrojní průmysl. Pracovní podmínky byly velmi tvrdé. Pracovní doba byla postupně zvyšována na 10 až 12 hodin, dovolená se velmi zkracovala, navíc se rapidně snižovaly potravinové dávky. Přímo pracovalo pro německý zbrojní průmysl zhruba 600 000 Čechů, nepřímo ještě přibližně další dva miliony. Český běžný život byl velice složitý, avšak nebyl tak těžký, jako například v Polsku. České obyvatelstvo bylo zužováno diskriminací, ale nebylo ve smrtelném ohrožení za podmínek, že se dokáže podřídíť mocenským poměrům. Samozřejmě úplně v jiné situaci na tom byli vězni z koncentračních táborů všech národností.

Na Slovensku, které se stalo spojencem třetí říše, vypadaly poměry jinak. Vzhledem k absenci průmyslové základny a z toho vyplývající nízké úrovni kvalifikace dělnictva nebylo pro Němce zvláště atraktivní. Vhodnější bylo nepopouzet Slováky nuceným nasazením a deportacemi, ale naopak je ponechat jejich zemědělskému hospodaření. Slováci, kteří odešli do Německa dobrovolně, sloužili převážně jako zemědělství sezónní dělníci a na zimu se vraceli domů. Číselné údaje o jejich nasazení

⁴⁰ SPOERER, M. *Nucené práce pod hákovým křížem*. Praha, 2005, s. 42-43

proto silně kolísají. Nejvyšší denní hlášení se dochovalo z konce září 1941, a to počet 80 037 lidí. V následujících letech do Říše, která začala být ohrožována bombardováním a útoky hloubkových letců, odcházelo Slováků stále méně. Celkový počet se tedy s ohledem na fluktuaci pohyboval přibližně kolem 10 000 osob.⁴¹

⁴¹ SPOERER, M. *Nucené práce pod hákovým křížem*, Praha, 2005, s. 44

8 ČESKÁ POLITIKA PROTEKTORÁTU

Prezidentem Protektorátu Čechy a Morava zůstal nadále Emil Hácha, který měl po okupaci Čech a Moravy značně ztíženou pozici. Jednak byl mezi lidmi nazýván zbabělcem, který neubrání svou vlast a podepsal v Berlíně „rozsudek smrti“ svobodné republiky a zároveň se stal naprosto nepodstatnou loutkou v rukou Adolfa Hitlera. Jmenování protektora vyšlo na 19. března. Stal se jím Konstantin von Neurath, což byl bývalý německý ministr zahraničí. Neurathovi byl Hitlerem určen pomocník a „znalec českých poměrů“ Karl Hermann Frank, což byl karlovarský knihkupec a Henleinův zástupce v SdP (Sudetendeutsche Partei).

Ačkoliv se Beran snažil všemožně udržet své pozice předsedy vlády, potýkal se s nevolí prezidenta Háchy. Dne 27. dubna 1939 podává Beranova vláda demisi, kterou Hácha přijímá a schvaluje vládu novou. Jejím předsedou se stane Alois Eliáš, další resorty až na ministerstvo vnitra zůstávají beze změny. Ovšem přestala existovat dvě ministerstva: Ministerstvo zahraničí a Ministerstvo národní obrany.

Po okupaci se Emil Hácha snaží o sjednocení českých nefašistických sil. Bojuje proti Gajdovi a dalším českým fašistům, kteří se snaží využít okupace a strhnout na sebe moc prostřednictvím jimi ustanoveného Českého národního výboru. Který má však jen krátkou existenci, jelikož už 21. března jmenuje Hácha padesátičlenný výbor s názvem Národní souručenství. Hácha musel přislíbit Gajdovi a několika jeho následovníkům členství v NS, avšak více moci nedostal. Hitler přeci jen potřeboval navenek před světem udržet v naší okupované vlasti klid. Svět měl mít pocit, že existuje kooperace mezi protektorátem a Říší. V Národním souručenství by dále mělo být zastoupeno dělnictvo, bývalý šlechtický stav a téměř všechny bývalé strany a hnutí mimo marxistů a komunistů. Po jmenování výboru prezident určuje jeho vedoucím ambiciózního a organizačně schopného agrárníka Adolfa Hrubého. Prezident všem zdůrazňuje, že je potřeba naprosté spolupráce a disciplíny, že pouze oni mají v rukou udržení národa a zamezení jeho rozkladu, musí se vyvarovat proto všelijakému donášení či podlézavosti. Život v protektorátu nadále řídí dosavadní státní aparát pod dohledem vojenské okupační správy. Hácha žádá zástupce tisku o podporu autority vlády a jím ustaveného Národního souručenství. Od říšského protektora Neuratha si Hácha i stávající vláda slibují, že bude s českou reprezentací jeho úřad vycházet jako se sobě rovným partnerem až později se ukázala tato naděje velice nereálná. Výbor Národního

soulučenství sice slaví ke konci dubna 1939 vítězný nástup, ovšem také se začíná velice výrazně projevovat antisemitismus a aktivita gestapa

Činnost okupačního gestapa měla končit v květnu 1939 – respektive nástupem Neuratha – ovšem až začátkem července bylo završeno formování definitivní sítě gestapa a vytvoření dvou úřadoven v Praze a Brně s četnými „venkovskými“ služebnami. Stále však byly různé akce motivací k dokazování síly Říše, například pohřeb básníka Karla Hynka Máchy. I tato událost se neobešla bez zatýkání. Dále se věci pohybují podle Hitlerovy předepsané linie. Na počátku léta 1939 vydal Neurath protižidovský výnos. Židům je zakázán společenský život, například vstup do kaváren, restaurací, na plovárny a jinam, sepisuje se jejich majetek a jim patřící obchody musí být označeny. Vzniká německý soud v Praze, který chystá procesy „pro zhanobení rasy“. A to je jen počátek již známého antisemitistického teroru.

8.1 Česká politika ve válečném období

Blížila se válka. Ještě před tím, než Německo napadlo 1. září 1939 Polsko, proběhla v protektorátu Akce Albrecht I., kterou nacisté připravovali zakládáním kartoték potencionálních nepřátel Německa, mezi něž patřili zejména představitelé Sokolu, legionářů, představitelé inteligence, samosprávy, hospodářství, demokratů a antifašistů.

„České ministerstvo vnitra jen dodatečně podle kusých hlášení četnických stanic registruje zatčené, kteří jsou odesíláni do koncentračních táborů. Do konce září jejich seznam vzroste na 1 247 osob. Podle poválečných výpovědí zaměstnanců gestapa bylo postiženo asi 2 000 lidí. Jen přibližně desetina z nich byla po měsíci propuštěna, někteří po intervenci prezidenta.“⁴²

Okupanti si nyní počínají velice rázně, ale nikdo z české vlády se tomu příliš nepodivuje. Je přece válka. 1. září 1939 je vydáno protektorem Neurathem nařízení o okamžitém zatemnění a obyvatelé jsou vyzýváni, aby zachovali disciplínu a úplný klid. Veškerá světla musela být vyřazena z provozu. Od prvního září bude Praha a ostatní města včetně dopravních prostředků na pět let a téměř devět měsíců ponořena do tmy. Následovně od 1. října zavedla okupační správa přidělový systém včetně potravinových lístků.

⁴² TOMÁŠEK, D., KVAČEK, R. *Causa Emil Hácha*. Praha, 1995, s. 62

Okolo výročí vzniku ČSR začínají bouře a nepokoje. Protektorátní úřady vyhlásují sobotu 28. října za pracovní den. Odbojové organizace vydávají výzvy k demonstracím. Snaha o odboj probíhá i na úrovni české protektorátní vlády. Její předseda Eliáš, se přímo zapojil, založil rezistenční Obranu národa. Také ministr Feierabend se pokoušel o odbojovou činnost. Častá byla snaha o vytváření kontaktů s odbojem v zahraničí. Tato činnost stejně jako činnost obrany národa bude později odhalena a Feierabend utíká za hranice. Později utíká i vedoucí Nejvyššího cenového úřadu Jaromír Nečas. Oba se v létě 1940 stanou v Londýně členy československé zahraniční vlády.

Hitler nařizuje protektorovi Neurathovi nepokoje potlačit všemi možnými prostředky a dále ihned navštívit prezidenta a tlumočit mu, že demonstrace jsou velmi vážné, protože Říše je ve válce. Musí být prý udržen klid. V případě nutnosti dostává úřad protektora pokyn nasadit armádu včetně těžkých zbraní.

Při demonstracích byly samozřejmě i oběti na životech, z nichž jedna z nejznámějších byla smrt medika Jana Opletala, posloužila jako motivace k další demonstraci. Ovšem okupační moc zareagovala velice brutálně a následně nařídil Hitler zatknout větší počet studentů a na tři roky uzavřít české vysoké školy. 17. listopadu tedy gestapo s dalšími policejními jednotkami přepadlo pražské koleje. K zatýkání mimo jiné došlo i v Brně a Příbrami. Zatčení studenti a funkcionáři studentských spolků byli z větší části odvezeni do koncentračních táborů a v horších případech rovnou popraveni.

České úřady se dramatického 17. listopadu snaží nejdříve orientovat v situaci. Po 18. hodině se konečně schází vláda. Premiér Eliáš cituje oficiální sdělení německých úřadů o uzavření vysokých škol a ze zvláštního papírku předčítá jména devíti zastřelených. Vláda se jednomyslně vysloví pro demisi. Předseda o tom informuje Hácha. Zmatený a zoufalý státní prezident demisi odmítá.⁴³

8.2 Prozatímní československá vláda

V roce 1940 se v Londýně jedná o ustanovení prozatímní československé zahraniční vlády a vůbec čs. státního zřízení. Velká Británie uznala tuto vládu se sídlem v Londýně dne 21. července roku 1940. Bylo ustanoveno státní zřízení, v jehož čele byl prezident Edvard Beneš a premiér Jan Šrámek. Beneš 24. července promlouvá do

⁴³ TOMÁŠEK, D., KVAČEK, R. *Causa Emil Hácha*. Praha, 1995, s. 82

rozhlasu: „*Prohlašuji za neexistující a bezprávné všechno to, k čemu jsme byli od září 1938 nezákonně a neústavně přinuceni. Buďte si všichni vědomi také toho, že i to, co z vaší vlastní správy a vlády zůstalo a zůstává, je v rukou nepřítele, musí poslouchat gestapa a cizích vládců, nemá své vůle a nemá své vlastní moci.*“⁴⁴ Pro českou protektorátní reprezentaci je to velice špatná zpráva, protože je okupanty nucena se od exilové vlády distancovat a proti ní vystupovat. K. H. Frank si od Háchy žádá stále více projevů loajality a soudržnosti. Hácha žádá, aby okupanti znemožnili poslech cizích rozhlasových stanic. Zdá se to překvapivý, ale nikoliv nelogický krok. Hácha je toho názoru, že zahraniční zprávy exilové vlády nabádají lid k nepokojům a jsou strůjcem zbytečných a planých nadějí. Jeho mottem bylo udržení klidu v protektorátu. Byl si vědom, že Londýn je daleko a jeho zásah proti Němcům, v případě že by Říši došla s protektorátem Čechy a Morava trpělivost, by přišel při nejlepším velice pozdě a po ohromných lidských i materiálních ztrátách.

V roce 1941 žádal šifrovaným dopisem Beneš Eliáše a potažmo Háchu, aby se vyhnuly vystupování proti zahraniční československé vládě. Nesmí se prý nechat donutit, ať je momentální politická situace v protektorátu a tlak jakýkoliv. Což je téměř nesplnitelná prosba, jelikož atmosféra v protektorátu stále houstne. Německo 22. června napadá Sovětský svaz a o den později i vyhláší SSSR válku i Tisův Slovenský štát.

8.3 Protektorát za Reinharda Heydricha a po něm

Mnohem tragičtější období pro protektorátního prezidenta Háchu, vládu a český národ koncem září 1941. Zapříčiněno bylo příchodem Reinharda Heydricha, jako zastupujícího říšského protektora, do Prahy. Jeho cíl byl jasný: zničit český národ, respektive připravit jeho likvidaci a vypuzení ze země. Německá říše byla v tomto období války na svém vrcholu. Samozřejmě než se dostavily problémy v Rusku, kde Němce srazila ze sedla zima a hlad.

Heydrichrazil politiku „cukru a biče.“ Považoval sice za důležité udržet v čele státu Háchu, ovšem dal zatknout a k smrti odsoudit předsedu protektorátní vlády Eliáše. Důvodem byla jeho odbojová činnost a spolupráce se zahraničím, zvláště pak s exilovou vládou v Londýně, potažmo s Benešem. Hácha se ovšem snaží Eliášovi u Heydricha vyprositi milost. Marně, Eliáš je 19. září 1942 popraven. Mezi zatčenými a popravenými byli také mimo jiné pražský primátor Klapka a známý účastník odboje plukovník

⁴⁴ TOMÁŠEK, D., KVAČEK, R. *Causa Emil Hácha*. Praha, 1995, s. 92

Balabán a další. Háchův vymodlený sen o autonomii se rozplýval. Heydrich neustále tlačí na prezidenta, aby si v národu udělal pořádek, hledá všechny možné důvody ospravedlnění svých hrůzných činů. Stěžuje si na nepřátelské akce proti Říši, které údajně probíhají mezi studenty a nyní prý i na venkově. Dále je Hácha, na kterém už se velice projevuje podlomené zdraví (problémy s chůzí, počínající skleróza a senilita), neustále nucen projevovat opovržení a ignoraci Benešovi a vládě v Londýně.

Denně jsou zveřejňovány seznamy popravených. Skutečnou hodnotu teroru čítá Heydrichův telegram zasláný Hitlerovi 9. října 1941: „1. Rozsudky stanného soudu: od 3. 10. vynesly stanné soudy 67 rozsudků smrti, 218 předání gestapu (tedy koncentrační tábor – pozn. aut.) a 13 osvobozujících výroků. 2. Podle opatření je do 8. 10. 1941 rozpuštěn Sokol. 3. S platností od 3. 10. 1941 legionáři. 4. Nyní dělá státní prezident návrhy na nové obsazení vlády určené organizační změny ve státním aparátu. Bude je oddalovati a zkoumati, aby příliš brzy neměli v českém smyslu intaktní vládu.“⁴⁵ I Henryrichova nástupnická řeč, kterou pronesl již 2. října, se nesla v duchu likvidace českého národa, pronesl v ní myšlenku osídlení českomoravského prostoru Němci. Češi budou buďto poněmčeni a rozptýleni po Říši, nebo vyhnáni na východ.

Heydrichovým hlavním opatřením měla být reorganizace vlády a značné snížení jejích pravomocí. Dne 11. ledna 1942 tedy nařizuje konečnou změnu vlády. České návrhy zásadně odmítá. Ruší některá ministerstva popřípadě mění názvy jiných a zřizuje Ministerium für Wirtschaft und Arbeit (ministerstvo hospodářství a práce) jako centrální orgán pro kontrolu a organizování pracovních sil. Pár dní nato dostává Heydrich od Franka jmenný seznam členů nového kabinetu. Předsedou se má stát Krejčí, který si po zatčení Eliáše vysloužil důvěru nacistů. Ministerstvo hospodářství a práce povede Bertsch a pro zemědělství navrhuje Frank aktivistu Hrubého. Ministerstvo školství a národní osvěty by měl vést Emanuel Moravec. S postavou E. Moravce měl prezident Hácha problém, tušil, že je to figurka donašeče dosazená úmyslně nacisty, snažil se přesvědčit Franka, že Moravec není ten pravý pro úřad ministra školství. Frank však na něm trval. 19. ledna 1942 Hácha jmenoval novou vládu. Vláda je ochromena tím, že z rozhodnutí okupantů nesmí vystupovat jako celek a nesmí také konat obvyklé porady.

⁴⁵ TOMÁŠEK, D., KVAČEK, R. *Causa Emil Hácha*. Praha, 1995, s. 126

Věci mají rychlý spád: už 26. května 1942 Heydrich oznamuje nově zvoleným protektorátním ministrům, že díky Hitlerovu výnosu ze 7. května se české úřady stanou podřízené říšským. Jinými slovy: konec správní autonomie.

*„Ve středu 27. května 1942 uskutečnili příslušníci paravýsadku Antropoid Jan Kubiš a Jozef Gabčík v silniční zatáčce v Libni nedaleko Bulovky na Heydricha atentát. Zraněný Obergruppenführer byl dopraven kolemjdoucí dodávkou do nedaleké nemocnice.“*⁴⁶ Atentát na říšského protektora rozjel neuvěřitelnou tyranii. Opět bylo vyhlášeno stanné právo, vyhrůžky zastřelením celé rodiny toho, kdo by nějakým způsobem pomohl útočnickům nebo neoznámil místo jejich pobytu. Zákaz vycházení v noci s hrozbou střelby po neuposlechnutí první výzvy k zastavení, uzavření hostinců, divadel, kin a dalších veřejných zařízení, noční razie v bytech – to vše zorganizoval K. H. Frank se svým policejním a esesáckým aparátem. Hácha se fyzicky a duševně zhroutil. Uzavřel se před světem na prezidentském zámku Lány, kde se o něj starala jeho dcera. Ale přesto okolnosti i okolí nutí Háchu k aktivitě. Je nadále ve funkci, a proto musí fungovat.

Po dobu Heydrichova pobytu v nemocnici je v Čechách Kurt Daluega, což je vrchní velitel nacistické pořádkové policie a důvěrný přítel Himmlera, který byl nedávno povýšen do osobní hodnosti SS-Obergruppenführera. V tisku se začínají objevovat popravené rodiny, které údajně napomáhaly nehlášeným osobám, odsouzení a zastřelení nepřátelé říše a další.

Dne 4. června 1942 Heydrich na Bulovce umírá. Novým zastupujícím říšským protektorem se stává Daluega. „V sobotu 20. června vychází úřední oznámení o zneškodnění zločinců, kteří zavraždili SS-Obergruppenführera Heydricha. Parašutisté padli 18. června v boji s přesilou v kostele Cyrila a Metoděje v Resslově ulici v Praze. Zároveň je zveřejněna informace o popravě dalších 1 147 lidí. Kromě toho byl dne 19. června 1942 vykonán rozsudek smrti vyneseny Lidovým soudem dne 1. října 1941 nad bývalým protektorátním předsedou vlády generálem Eliášem. Háchova intervence byla tedy marná.“⁴⁷

⁴⁶ TOMÁŠEK, D., KVAČEK, R. *Causa Emil Hácha*. Praha, 1995, s. 145

⁴⁷ TOMÁŠEK, D., KVAČEK, R. *Causa Emil Hácha*. Praha, 1995, s. 156

Beneš Háchu v rozhlase často kritizuje. Zpočátku byl mírný, ale po smrti Heydricha byl Hácha donucen k několika projevům svornosti vůči říši a Adolfu Hitlerovi a zároveň prezentovat opovržení vůči Benešovi a jeho vládě, a tak Beneš v kritice přitvrzuje. Hácha musel exilovou vládu několikrát označit za zrádce a zbabělce, kteří lidem v protektorátu pomocí rozhlasu motají hlavy a staví vzdušné zámky. Beneš nedokázal pochopit, proč starý Hácha raději nepodá demisi, než aby se čím dál více podřizoval Hitlerovi. Neznal ale dopodrobna situaci doma a Háchův zdravotní stav. Vždyť Hácha slavil v červenci 70. narozeniny.

Dne 5. srpna 1942 si československý ministr zahraničí s britským kolegou vyměňují informace o příštích hranicích ČSR, tímto aktem Británie anuluje mnichovskou dohodu. O pár dní později o tom Beneš informuje ve vysílání BBC.

V počátku roku se Hácha snaží vymoci z Hitlera amnestii pro politické vězně, aby alespoň něco pro svůj národ udělal. Jeho návrh je však zamítnut. V únoru 1943 se schází Hácha s Frankem. Prezident už je velice vyčerpán a několikrát se Frankovi zmíní o sebevraždě. Střelit se prý nechce, protože má nejistou rozklepanou ruku, ale uvažuje o tom, že se otráví. Frank mu promlouvá do svědomí. Ví moc dobře, že Hácha je jen figurka, ale Hitler tuto figurku potřebuje, protože se ví, že mu půjde na ruku, ale přesto se o něm v národě nebude mluvit jako o zrádci. V nejhorším případě jen jako o zbabělém starci. Frank se obává, že by Háchova sebevražda znamenala pro nepřátelskou propagandu záminku k tvrzení, že ho Němci vydírají nebo dokonce, že ho zavraždili. Frankova pozice se nyní v protektorátu velmi upevňuje a Daluge je prakticky odsunut do ústraní, nahradí ho Frick, který je spíše teoreticky dosažen, protože hlavní slovo má Frank. Přesto, že se prezident o sebevraždu nepokusil, 18. září 1943 podepisuje svou závěť, ve které ospravedlňuje své činy, a pokud zemře, navrhuje svým zástupce buď Jaroslava Krejčího, nebo ministra zemědělství a lesnictví Adolfa Hrubého.

V prosinci 1943 byla v Moskvě exilovým prezidentem Benešem podepsána smlouva se Sovětským svazem o přátelství a poválečné spolupráci, což se v protektorátu setkalo s velice živým ohlasem. Pro protektorátní reprezentaci je to důvod zesílit protibolševickou propagandu a spojit ji s opětovným kritizováním exilové vlády. K čemuž je samozřejmě Hácha znovu donucen. Je založena Česká liga proti bolševizmu. Frank polevuje, v novinách se již méně vyskytují informace

o popravených. Zdá se, že je to i v důsledku německých neúspěchů na bojišti. Válka se totiž začíná přibližovat i k českým zemím. Letadla, která bombardují německá města, stále častěji přelétají i nad českomoravským územím.

Rok 1944 se nese v neúspěchu německých vojsk. V protektorátu rostou odbojové snahy – nabádá k tomu hlas z Londýna. Hitler má problémy, a tak povolává české vojsko, které, když mu bylo v minulosti nabídnuto, dříve striktně odmítal pro nedůvěru. Nyní 25. května 1944 je jedenáct ze dvanácti praporů přesunuto do severní Itálie s úkolem hlídat mosty, železnice a jiné objekty. Pod hrozbou perzekucí rodin vojáků zde doma, se podaří udržet poslušnost. Hácha o tom není informován, respektive ani to není nutné, čím dál častěji je mimo svět a nevnímá dostatečně ostře, co se v jeho zemi děje. Byl spáchán atentát na Hitlera v jeho hlavním stanu, bomba vybuchla několik metrů od Adolfa Hitlera, ten však zázrakem nebyl zraněn. Represe, které následkem toho vypuknou, zasáhnou samozřejmě i Prahu.

Fronty se blíží k protektorátu, s nacisty to nevypadá dobře, dokonce už i české země v omezené míře okusily hrůzu bombardování, zasaženy byly Pardubice, Kolín, okolí Brna a další místa. Jsou známa povstání na Slovensku. Obava nacistů, aby se těmito demonstracemi „nenakazila“ Morava, je vede k zastrašovacími akcím. Frank vyhrožuje smrtí každému, kdo by překročil neoprávněně „německo-slovenské hranice“ podél Protektorátu. Na východní Moravě dochází k popravám na veřejných prostranstvích. Pro výstrahu musí oběšené viset na šibenicích po delší dobu. V protektorátu však přesto kolují zvěsti o osvobození, bombardování je dáváno za vinu nikoliv Angličanům a Američanům, ale výhradně Němcům.

„Nacisté už chystají obranu protektorátu a 14. prosince je u Franka porada o tzv. opatřeních ARLZ. Tato písmena znamenají v němčině zkratky pro uvolnění, vyklizení, ochromení a destrukci prostorů, o nichž se předpokládá, že by je mohl dobýt nepřítel. Jinými slovy jde o politiku spálené země: co se nepodaří včas odklidit do zázemí, bude zničeno! Porady se účastní devět lidí, mezi nimi je nedávno povýšený SS-Brigadeführer Bertsch, jinak ministr hospodářství a práce české vlády, kdysi častý návštěvník Háchy v Lánech. Frank stanoví nejbližší úkoly i prostor, kde příprava začne: území Moravy na východ od linie Polička, Velké Meziříčí, Oslavany. S odvozem těch statků, které mohou být přemístěny bez vzbuzení pozornosti (švédská ruda z Ostravy, sklady cukru

apod.), „je nutno začít okamžitě“. Vedoucí určení pro ARLZ sestaví do 15. ledna 1945 předběžný plán.

Státní prezident ani vláda, přestože se porady účastní jeden její člen, se o přípravách etap pro Auflockerung, Räumung, Lähmung a Zerstörung nic nedozvědí. Patrně dále žijí v iluzi, že stále ještě „vládnou“ nad svěřeným územím.“⁴⁸

Růst odporu proti německým okupantům na konci roku 1944 a počátkem roku 1945 přinesl německou odvetu v podobě rozsáhlých protipartyzánských akcí, které se většinou obracely proti civilnímu obyvatelstvu. Německá komanda vypalovala celé obce nebo jejich části (Javoříčko, Prlov, Ploština a další) a vraždila jejich obyvatele za pomoc partyzánům. Vrcholu dosáhl tento teror v posledních týdnech, ba dnech války v dubnu a květnu 1945 při potlačování českého květnového povstání.

8.4 Rok 1945 ve znamení odboje

Začíná rok 1945.

K. H. Frank uskutečňuje výměnu křesel ve vládě. Nynější předseda Jaroslav Krejčí si mění křeslo s místopředsedou Beinertem. Tato formalita má pro Franka své opodstatnění, uvažuje totiž o možnosti navázat separátní jednání o příměří se Západem a jméno odbojáře z první světové války Beinerta se mu může hodit. Změnu však musí posvětit prezident, který sice vyhovuje Frankovo žádosti avšak je nasnadě jestli s plným vědomím.

Prezident je na tom v tomto roce skutečně se zdravím nejhůře, má přiděleny dvě stále ošetrovatelky, které mu pomáhají. Nevnímá už téměř vůbec své okolí, natož politickou situaci v zemi, která je stále čím dál neklidnější z důvodu přibližující se fronty. Přibývají odbojové akce a v českých lesích již operují partyzáni. Německá strana vytrvale Háchův stav tají, snaží se o jeho jméno opírat v projevech, jimiž nabádají český národ k poslušnosti a ke klidu. Proti těmto prohlášením však stojí Beneš a jeho zahraniční vláda, která se neustále informuje o blížícím se konci války a vybízí obyvatelstvo k odbojové činnosti.

⁴⁸ TOMÁŠEK, D., KVAČEK, R. *Causa Emil Hácha*. Praha, 1995, s. 196

Mezitím Beneš s Janem Masarykem a dalšími politiky z Londýnské emigrantské společnosti odjíždí 17. března do Moskvy. Tam vzniká Národní fronta Čechů a Slováků, jedná se o nový stranický systém Československa.

Okupanti jsou si vědomi budoucí neodvratné prohry, a tak vytváří plány k totální likvidaci české země. V těchto přípravách má většinou rozhodující slovo ministr Bertsch. Českou vládu však nechává v nevědomosti, včetně aktivistického Moravce. I když v posledním roce ještě napáchají nacisté spoustu zla na lidských životech, svůj plán a cíl už splnit nestihnou. Přichází pomalu ale jistě konec války. Už 4. dubna 1945 je prezidentem Benešem v Košicích jmenována nová československá vláda, kde velice důležité místo zaujmou komunisté.

„Dne 30. dubna je osvobozena Moravská Ostrava a Vyškov. Týž den spáchá Hitler v berlínském bunkru sebevraždu, následuje ho s celou svou rodinou „vášnivě věrný“ Goebbels. Rovněž 30. dubna je v Praze ustanovena ilegální Česká národní rada, která bude koordinovat poslední boj českých vlastenců proti okupantům.“⁴⁹ Okolo 1. května vypukají v různých místech na Moravě i v Čechách povstání. V Přerově se je ještě Frankovi podaří krvavě potlačit, jinde ale už nacistické síly nestačí. Od 4. května 1945 končí právně den nesvobody prezident Beneš a jeho vláda se vrací za ohromného jásotu domů. Osvobozování se dělí mezi Američany, kteří operují na západě území a Rudou armádu, která přichází přes Moravu. Od 5. května začíná povstání také v Praze, do historie vstoupí pod názvem – velké květnové povstání, které je sice velice krvavé, ale nacistům už na jeho potlačení síly nestačí. Téhož dne se odpoledne v německém vojenském autě v Chotkovské ulici zastřelí Moravec. O tři dny později tedy 8. května 1945 podepisuje Německo bezpodmínečnou kapitulaci v Remeši. O pár dní později je dopaden a zatknut K. H. Frank v Rokycanech. V úterý 15. května ruší vojenské velitelství Velké Prahy zatemnění. Ve vazbě už je také Emil Hácha, Richard Bienert, Adolf Hrubý, Jaroslav Krejčí a další.

Dne 16. května prezident Beneš přijíždí na Pražský hrad. Zde se také po šesti a půl letech v exilu ujímá svého úřadu, jelikož Emil Hácha je už ve vězeňské nemocnici na Pankráci. Je už tak nemocný, že nereaguje na okolí a neodpovídá na kladené otázky a ani chůze není bez pomoci možná. Výslech tedy není schopen

⁴⁹ TOMÁŠEK, D., KVAČEK, R. *Causa Emil Hácha*. Praha, 1995, s. 209

absolvovat. Dne 27. června 1945 protektorátní prezident JUDr. Emil Hácha v nedožitých 73 letech v Pankrácké věznici umírá.⁵⁰

8.5 Poválečná morálka

Možným důsledkem mnichovské dohody a následné okupace je i chování již osvobozeného Českého obyvatelstva.

„Na konci druhé světové války, zejména v roce 1945, došlo jak v Českém pohraničí, tak i v některých dalších místech k excesům, které se svojí brutalitou příliš nelišily od hrůz páchaných za druhé světové války Němci. Toto nezákonné jednání označil ministr spravedlnosti Prokop Drtina za gestapismus.“⁵¹ Vláda však nechtěla podporovat takovéhle jednání. Snažila se aby nebyl vzbuzen dojem, že je mučení, týrání a zabíjení zajatců, vězňů nebo politických odpůrců tolerováno. Ovšem existovalo několik zákonů, které toto jednání nepřímo podporovalo např. zákon č. 115/1946 Sb. O právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků

Gestapismus jako nezákonné jednání měl svůj domnělý „právní rámec, který byl dán ekonomickými, politickými, právními a morálními důsledky 2. světové války a nacistické okupace. Tyto souhrnné okolnosti vedly k důsledkům, mezi něž především patří: Košický vládní program ze dne 5. 4. 1945, prezidentské dekrety č. 16 a 17 ze dne 19. 6. 1945 a zákon č. 115/1946 Sb. ze dne 8. 5. 1946, k legalizaci národní msty, která se projevovala v negativním přístupu k retribučním vězňům a německému obyvatelstvu, soustředěvanému ve sběrných táborech za účelem odsunu.

⁵⁰ TOMÁŠEK, D., KVAČEK, R. *Causa Emil Hácha*. Praha, 1995, s. 209

⁵¹ EDUARD, V. *Historická penologie. Časopis pro historickou penologii*. Praha, 2004, s. 6

9 MNICHOV PO LETECH

9.1 Pochybnosti o platnosti Mnichova

V první řadě je třeba říci, že Mnichovská dohoda není vlastně žádným mezinárodně právním aktem, neboť byla Československu „prostě nadiktována“ proti jeho vůli. Mnichovská dohoda je veřejností vnímána jako tak jasné porušení mezinárodního práva, že jí nemůže být přiznána žádná právní platnost. Dodnes nejčastěji užívaným argumentem je, že ČSR přijala mnichovskou dohodu pod nátlakem, za hrozby silou ze strany Německa. Uvedená hrozba měla řadu projevů včetně příprav na válku proti Československu a skutečného napadení územní celistvosti československého státu. Vláda, která dohodu přijala, k tomu nebyla podle československé ústavy oprávněna, neboť k odstoupení části státního území bylo zapotřebí ústavního zákona. I kdyby však Mnichovská dohoda platně vznikla, zanikla v okamžiku jejího závažného porušení Německem. Tedy samotným obsazením Československa. Jako další argument je možné brát fakt, že Československo vlastně nebylo signatářem dohody. Konečným argumentem by mohlo být, že v průběhu válečných let byla Mnichovská dohoda některými státy odvolána.

Podle knihy Václava Krále Proč je Mnichov neplatný se dozvídáme, že v roce 1964 se vláda Německé spolkové republiky pokusila zlepšit vztahy ke svým východním sousedům, mezi jiným i k Československu. Naše poválečná reprezentace však dala najevo, že smíření není zatím možné, neboť Německo zatím neprokázalo minimum snahy v rámci odsouzení a zavrhování hitlerovské agrese proti Československu. Mnichovská dohoda stará téměř třicet let se znovu začala rozebírat.

I když Velká Británie, Francie a Itálie odsoudily a zavrhly Mnichov již během války. Nucenou kapitulací v roce 1945 akceptovalo Německo jejich rozhodnutí, včetně likvidace mnichovské dohody. Norimberský soud tehdy odsoudil nacistickou agresi proti Československu jako zločinnou. Postupimskou konferencí konanou od 17. července do 2. srpna 1945 za účasti tzv. „Velké trojky“ (SSSR, USA, VB) bylo zároveň rozhodnuto o odsunu Němců z Československa, čímž byla učiněna definitivní tečka za mnichovskou dohodou. Všechny tyto akty se však do jisté míry daly brát jako vynucené díky prohrané válce a nucené kapitulaci.

Československý požadavek, aby Mnichovská dohoda respektive smlouva byla uznána neplatnou od samého počátku, byl přijat všemi socialistickými zeměmi, které signovaly Varšavský pakt. Konference komunistických a dělnických stran v Karlových Varech, která se konala v dubnu roku 1967, se vyjádřila ve svém prohlášení bezpečnosti v Evropě velice jednoznačně o neplatnosti mnichovské dohody.

„Také nový systém spojeneckých smluv, jak byl obnovován od r. 1967, se vyslovuje velmi jednoznačně o neplatnosti mnichovské dohody od samého počátku. Spojenecká smlouva s Polskou lidovou republikou ze dne 1. března 1967, s Německou demokratickou republikou ze dne 17. března 1967, smlouva s Bulharskou lidovou republikou ze dne 26. dubna 1968, smlouva s Maďarskou lidovou republikou ze dne 14. června 1968 a smlouva s Rumunskou socialistickou republikou ze dne 16. srpna 1968 obsahují mimo jiné shodně toto ustanovení: „Vysoké smluvní strany konstatují, že Mnichovské dohody ze dne 29. září 1938 bylo dosaženo hrozbou útočné války, jakož i použitím síly proti Československu, že byla součástí zločinného spiknutí nacistického Německa proti míru a hrubým porušením základních pravidel soudobého mezinárodního práva, a že tato Dohoda byla proto od samého počátku neplatná, se všemi z toho vyplývajícími důsledky.“⁵²

Dokumenty o popření a zavržení Mnichova vydávají také svědectví o velkém úsilí Benešovy vlády obnovit republiku takovou, jaká byla před rokem 1938. Tato vláda usilovala o upevnění kapitalismu v poválečném Československu. Beneš a jeho stoupenci se snažili národ znovu přesvědčit o vložení důvěry do rukou západních mocností, přestože Československo právě ony rokem 1938 prakticky zničily. O této důvěře šlo podle Beneše mluvit jen v tom případě, že západ odčiní Mnichov, který měl za následek nesympatii československého lidu vůči západním spojencům.

„Představitelé tří velmocí, signatáři mnichovské dohody, prohlásili postupně v letech 1942 – 1944, že jejich vlády anulují svůj podpis na mnichovské dohodě. Odčinění Mnichova posilovalo mezinárodní postavení poválečného Československa. Otevřenou otázkou zůstávalo jen Německo. Vláda NDR zaujala hned od počátku jasné stanovisko, jež vycházelo z totální negace nacizmu. Avšak zcela jinak tomu bylo

⁵² KRÁL, V. *Proč je Mnichov neplatný*. Blatná, 1972, s. 15-16

s vládou Německé spolkové republiky. Zde Československo očekává, že spolková vláda odmítne mnichovskou dohodu jako neplatnou od samého počátku.“⁵³

9.2 Lisabonská smlouva otevírá Mnichov

Lisabonskou smlouvu dne 13. prosince 2007 v Lisabonu podepsali předsedové vlád a hlavy států 27 členských zemí. Zatím však nevstoupila v platnost. V lidovém hlasování v Irsku byla odmítnuta, ovšem hlasování se bude opakovat. Co se týká naší republiky, tak u nás ratifikace stále probíhá. Popíšu – li tuto smlouvu velice jednoduše, jde vlastně mimo jiné o převedení určitého množství národních pravomocí do Bruselu, tedy na Evropskou unii.

V této části mé práce jsem se nechala inspirovat europoslankyní Janou Bobošíkovou, jejími stoupenci a odpůrci této smlouvy, kteří zjistili zajímavý fakt o tomto dokumentu. Po schválení této smlouvy by její budoucí dopad na Českou republiku mohl mít katastrofální následky. Jednalo by se hlavně o oblast onoho inkriminovaného pohraničí, které nám bylo v době mnichovské dohody odebráno a po válce díky postupimské konferenci navraceno.

Lisabonská smlouva má ve svém zakotvení i Evropskou chartu lidských práv, která mimo jiné umožňuje některými svými články prolomení Benešových dekretů. Tudíž ve chvíli, kdy by byla schválena Lisabonská smlouva, jejíž součástí je již zmiňovaná Evropská charta lidských práv, stává základním pramenem práva pro Evropskou unii. Na základě této smlouvy se budou rozhodovat spory mezi státy v Evropské unii. Hlavní spory jsou o to, jak si kdo vykládá unijní právo. Takže je možné, že lidé, kteří museli na základě Postupimské dohody a posléze Benešových dekretů opustit naše území a zanechat tu svůj majetek, jedná se tedy o nacisty nebo lidi, kteří s nacisty kolaborovali, mají šanci zažádat o svůj majetek Českou republiku. V této době by se už možná nejednalo přímo o navrácení majetku v hmotném slova smyslu, ale o jistou finanční kompenzaci. Pokud by tedy tito lidé, hlavně tedy odsunutí Němci, podali žalobu k Evropskému soudu, nelze dopředu predikovat výrok tohoto nezávislého soudu, a je tudíž reálná možnost, že v oblasti této žádosti by jim bylo vyhověno.

Na vině není Lisabonská smlouva nebo Evropská charta lidských práv, která sice není přímou částí smlouvy, ale musí se na ni brát zřetel a je právně závazná. Problémem

⁵³ KRÁL, V. *Proč je Mnichov neplatný*. Blatná, 1972, s. 68

je zde hlavně naše česká politická reprezentace. Je téměř nepochopitelné, proč se v Bruselu nesnažila protestovat a tuto, pro Českou republiku tak zásadní věc, si pohlídat. V tomto případě velice šťastně zasáhlo Polsko, které si prosadilo v Lisabonské smlouvě výjimku, která říká, že pokud jde o vlastnická práva a uspořádání, pak platí vždy právo Polska. Tato výjimka se dá vyložit i tak, že nikdo v Lucemburku by po přijetí Lisabonské smlouvy nemohl rozsoudit spory o polská území. Mnoho zemí si v Lisabonské smlouvě dokázalo výjimky prosadit, například i Velká Británie. Bohužel v tomhle je Česká republika značně flegmatická.

Na druhé straně ředitel evropského studijního programu Sciences Po Paris v Dijonu Lukáš Macek tento problém s pohraničím naprosto vyvrací. Tvrdí, že Lisabonská smlouva s Benešovými dekrety vůbec nesouvisí a že v tomto případě Listina základních práv EU nemůže být využita ke znovuotevření této kauzy. Podle jeho názoru se jedná ze strany odpůrců lisabonské smlouvy pouze o apel na emoce a city českého obyvatelstva. Ovšem Jana Bobošíková se opírá o skutečnou studii právních expertů, která vznikla za finanční podpory Evropského parlamentu. „Studii posíláme všem poslancům a senátorům. Problém tkví v Listině základních práv EU, která je součástí Lisabonské reformní smlouvy. Listinou se řídil Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku, když vlastnictví, nabyté na základě dekretů prezidenta Beneše, potvrdil. Po ratifikaci Lisabonské reformní smlouvy, která tak získá sílu smlouvy zakládací, se ale vlastnické spory přesunou k Soudnímu dvoru EU v Lucemburku,“ říká europoslankyně.

„Ani čeští renomovaní právníci, ani soudce Soudního dvora EU v Lucemburku prof. JUDr. Malenovský nevyloučili, že Soudní dvůr EU, pod který bude Lisabonská smlouva spadat, může dojít k jiným závěrům, než k jakým došel Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku,“ vysvětluje Bobošíková.⁵⁴

V tomto případě se opravdu jedná pouze o polemiku. Nikdo si nemůže být jist, jestli by takováto situace mohla nastat. V případě, že by byla podána žaloba, nedá se předvídat jak by byla u Evropského soudu rozsouzena.

⁵⁴ PETŘÍK, L. *Bobošíková: Eurosmlouva zpochybní Benešovy dekrety*. [online], 2008, [citace 20. března 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.euro.cz/id/v2z01cs8lt/detail.jsp>>.

9.3 Benešovy dekrety

V článku o lisabonské smlouvě několikrát zmiňuji Benešovy dekrety. Jde o dekrety prezidenta Beneše. Jsou to právní předpisy s mocí zákona. Do tématu mé práce vstupují především díky tomu, že na základě právě těchto dekretů je majetek nacistů a kolaborantů zabavován.

Benešovy dekrety jsou mnohokrát diskutované téma. Jednalo se o nich i při vstupu České republiky do Evropské unie. „Evropský parlament si nechal vypracovat názor na dekrety od předních expertů na právo a historii. Vznikla tak studie „Právní posouzení Benešových dekretů a přistoupení České republiky k Evropské unii“ a následně doporučení Evropského parlamentu k souhlasu s přistoupením České republiky k EU. Oba dokumenty jasně konstatují, že dekrety prezidenta Beneše nejsou překážkou vstupu Česka do EU a nejsou v rozporu s evropským právem. Rovněž Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku potvrdil legálnost nabytí vlastnictví na základě dekretů prezidenta Beneše.“⁵⁵

Ovšem je nutno podotknout, že vysídlování Němců, která se odehrávala v roce 1945 bylo velice krutou záležitostí ze strany českého obyvatelstva. „Nacistické zločiny, pokoření a ponížení, touha odčinit Mnichov a jeho následky vyvolali v závěru války v Československu mohutnou vlnu protiněmecké averze a nacionalismu. Volání po odplatě rezonovalo ve všech vrstvách společnosti. Ve výzvě košické vlády ze dne 17. 4. 1945 stálo: *„Dejte vyvrít ze svých srdcí živelné nenávisti k německým katanům... Jděte účtovat s Němci za všechna jejich zvěrstva a neznaje slitování s německými vrahy.“*⁵⁶

9.4 Výstava Republika

Stěžejní výstava „Republika,“ která je v roce 2008 pořádána ve spolupráci Národního muzea, Vojenského historického ústavu Praha a Senátu Parlamentu České republiky, se koná v době od 28. října 2008 do 15. března 2009. Obsahem výstavy je příběh první Československé republiky v širokých souvislostech.

⁵⁵ PETŘÍK, L. *Bobošíková: Eurosmlouva zpochybní Benešovy dekrety*. [online], 2008, [citace 20. března 2009]. Dostupné na WWW: <<http://www.euro.cz/id/v2z01cs8lt/detail.jsp>>.

⁵⁶ STANĚK, T. *Vysídlení Němců z Československa*. Ostrava, 1992, s. 40

Pro mou práci byla nejdůležitější ta část výstavy, která zachycuje konec Československa v letech 1938 – 1939. Dominantou tohoto úseku jsou originály Mnichovské dohody. Jediným chybějícím originálem je ten francouzský, který je údajně ztracen. Kromě již zmíněných originálů zde nalezneme i zápisky tehdejšího prezidenta Československé republiky Edvarda Beneše či promítání různých videozáznamů například s projevy Adolfa Hitlera, což působí velice autenticky a sugestivně.

Velmi fascinujícím prvkem výstavy jsou tabulky s názvem: Víte, že ... ? Tyto tabulky obsahují dobové „perličky“ a informace, ke kterým obyčejný člověk nemá leckdy přístup. Tento nápad dělá výstavu zajímavou a velmi zábavnou. Jako příklad, jsem vybrala několik textů obecně souvisejících s tématem mé práce:

- Víte, že vůdce Sudetoněmecké strany Konrád Henlein byl původním povoláním učitel tělocviku?
- Víte, že heslem jednoho z nejvýznamnějších odbojářů štábního kpt. Morávka bylo“Věřím v Boha a své dvě pistole?“
- Víte, že Edvard Beneš byl v mládí hráčem fotbalového klubu Slavia Praha?⁵⁷

⁵⁷ *Katalog výstavy REPUBLIKA*. Praha, 2009, s. 16

ZÁVĚR

Ve své práci jsem určila jako důsledek mnichovské dohody období druhé světové války, respektive období od roku 1938 do roku 1945. Obecně je velice těžké charakterizovat, co je vlastně přímým důsledkem a co otázka politického vývoje a nastalo by tak jako tak například v důsledku ekonomické krize, která byla patrna před válkou. Úmyslně jsem však ukončila svůj výčet informací v roce 1945 a nezmiňovala nástup komunismu k moci v únoru 1948. Do jisté míry je to také důsledek, ale jistě ne Mnichova jako takového. Jedná se spíše o následek zapříčiněný druhou světovou válkou a krizí, která obyvatele státu zasáhla, plus následné „bratříčkování“ se Sovětským svazem, který se podílel na našem osvobození.

Díky Mnichovu však padly záruky, na kterých bylo Československo závislé a které určovaly jeho samostatnost. Mám na mysli zhroucení versailleského systému a selhání spojenců, kteří Československu bezpečnost zaručovali. Podpisem mnichovské dohody byla Československá republika oloupena a politici byli donuceni kalkulovat a hledat možná východiska z takovéto krize. Mnichovská dohoda měla také za následek okupaci německými vojsky a Protektorát Čechy a Morava, jehož vznik už nebyl signatářskými velmocemi nijak podporován. Adolf Hitler ovšem počítal s tím, že jakmile donutí Slovensko se osamostatnit, prohlásí Mnichovskou dohodu za neplatnou, jelikož dává záruku respektování hranic pouze území Československa, které de facto po vyhlášení Slovenského státu zaniká. Ovšem samotný vznik protektorátu a osamostatnění Slovenska, západní velmoci nerespektovaly. A to byl také hlavní důvod, proč byla v Londýně vyhlášena československá exilová vláda, která měla naprostou podporu jak Velké Británie, tak i Francie a byla považována za jedinou právoplatnou politickou reprezentaci Československa. Vláda v protektorátu vznikla tudíž z donucení a nátlaku, proto pro zahraničí neměla právní subjektivitu a její rozhodnutí byla považována za neplatná.

Mnichovská dohoda ovšem byla svého času v období Československa podepsána parlamentem a díky tomu existují pochybnosti, zda jí nelze považovat za platnou. Panují obavy, aby někdo nezneužil tohoto argumentu a znovu neotevřel soudní jednání o problému Mnichova. Na toto téma poukazují již zmínění odpůrci Lisabonské smlouvy v čele s europoslankyní Janou Bobošíkovou. Dá se tedy s nadsázkou říci, že postoj politiků k Mnichovu ovlivňuje jejich politickou úspěšnosti v dnešní době.

Vyhrůžky politiků o znovuotevření mnichovského problému, se dají považovat svým způsobem jako tlak na city a národní cítění českého obyvatelstva.

V závěru své práce bych se ještě chtěla zmínit o protektorátním prezidentu JUDr. Emilu Háchovi, který si dle mého soudu, nezasloužil tehdejší opovrhování a kritiku prezidenta Beneše z Londýna. Úloha Emila Háchy nebyla lehká a v době kdy byl zvolen do funkce už bylo vše rozhodnuto. Neměl moc prostoru k vedení své země a do jisté míry mu nezbylo nic jiného než se podrobit vůli Německa, chtěl-li si pro občany své země zachovat alespoň nějaké záruky svéprávnosti. Období od jeho zvolení prezidentem Česko-Slovenské republiky až do smrti Reinharda Heydricha považuji za velice přínosné a podle mě zde není možno najít dramatická pochybení. Pokud jde o onen inkriminovaný souhlas, kterým posvěcuje vznik Protektorátu Čechy a Morava, je nutno říci, že Hácha jako právník a soudce si byl moc dobře vědom, že není v jeho kompetenci podpisovat takováto rozhodnutí, a že nastanou-li v budoucnosti problémy, dá se snadno právně vyvrátit platnost tohoto dokumentu. Nehledě na to, že souhlas byl opět vynucen jak jinak než násilím a výhrůžkami.

Období po smrti říšského protektora Reinharda Heydricha už je o něco temnější stránkou vlády Emila Háchy. Tehdejší vládou v Londýně a posléze i historiky je mu vyčítáno, že v době kdy nacisté popravili jeho předsedu protektorátní vlády Aloise Eliáše, nepodal demisi a nezřekl se prezidentského úřadu. S tímto názorem souhlasím ovšem, nejsem si jistá, jestli by to lidem v protektorátu nějak výrazněji pomohlo. Jako gesto by to možná v budoucnosti bylo bráno hrdinsky, ale je pravděpodobné, že Německo by dosadilo zcela nedemokratickým způsobem do prezidentského křesla, svého člověka nebo loutku, která by před veřejností prosazovala zájmy národa, avšak přesto by byla loajální a poslušná rozkazům přicházejícím z německé strany. K závěru života Emila Háchy není třeba už téměř nic dodávat, jeho nemoc mu zatemnila mysl a nedovolovala vykonávat žádná rozhodnutí. O spoustě věcí, které tehdy vyšly v tisku nebo byly prezidentem podepsány už neměl tento stařec ani tušení.

Kritika exilové vlády v Londýně na osobu protektorátního prezidenta, je podle mého názoru neoprávněná. Samotný Beneš v návaznosti na Mnichov abdikoval a posléze emigroval do zahraničí, odkud přes rádio nabádal lid protektorátu k odbojové činnosti, která byla často Němci velice tvrdě a nelidsky trestána. Teoreticky by se toto jednání dalo považovat za zbabělost, možná utekl před zodpovědností, odbojová činnost

pro něj byla přece o mnoho jednodušší v zahraničí nežli doma, a možná se naopak jednalo o prozíravost, díky níž se mu podařilo v zahraničí vytvořit státotvorné záruky pro budoucí poválečné Československo.

Jednání politiků nebylo a není jednoduché na posouzení, jelikož mnichovský diktát a následná katastrofa II. světové války ovlivnila značně jejich psychiku. Německá nadvláda zastrašovala a utlačovala. A kde je psáno, že každý politik musí být automaticky odvážný hrdina.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

LITERÁRNÍ ZDROJE

1. ANGER, J. *Mnichov 1938*. 1 vyd. Praha : Svoboda, 1988. 173 s.
2. BENEŠ, E. *Mnichovské dny*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1968. 555 s.
3. ČIERNY, J. *Mnichov 1938 a rozbití Československa*. Praha : FÚV Československého svazu protifašistických bojovníků, 1982. 29 s.
4. DEJMEK, J. *Kauza: tzv. Benešovy dekrety: historické kořeny a souvislosti: (tři české hlasy v diskusi) / Jindřich Dejmek, Jak Kuklík, Jan Němeček*. Praha : Historický ústav AV ČR, 1999. 104 s. ISBN 80-7286-001-1
5. EDUARD, V. *Historická penologie. Časopis pro historickou penologii*. Praha : Institut vzdělávání–Kabinet dokumentace a historie VS ČR roč. 2004, č. 3, 36 s. 6-8
6. FILÍPEK, J. *Mnichov 1938 - Hra o československo*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství a tiskárna Dr. Eduard Grégr a syn, s.r.o., 2001. 165 s. ISBN 80-902023-9-X
7. HOUŽVIČKA, V. *Návraty sudetské otázky*. 1. vyd. Praha : Karolium, Univerzita Karlova, 2005. 499 s. ISBN 80-246-1007-8
8. HOYT, P. E. *Hitlerova válka*. 1. vyd. Praha : Pavel Dobrovský – BETA a Jiří Ševčík, 2003. 431 s. ISBN 80-7306-069-8 (Pavel Dobrovský – Beta), ISBN 80-7291-075-2 (Jiří Ševčík)
9. JOHN, M. *Září 1938. Díl 3, Role a postoje spojenců ČSR*. 1. vyd. Olomouc : Votobia, 2000. 443 s. ISBN 80-7198-401-9
10. *Katalog výstavy REPUBLIKA*. Praha : Národní muzeum. 2009. 59 s. ISBN 978-80-7036-278-5
11. KEEGAN, J. *Kdo byl kdo ve II. světové válce*. Brno : Barrister & Principal, 1995. 214 s. ISBN 80-85947-07-2
12. KRÁL, V. *Plán zet*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1973, 221 s.
13. KRÁL, V. *Proč je Mnichov neplatný*. 1. vyd. Blatná : Horizont, 1972, 126 s.
14. LVOVÁ, M. *Mnichov a Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1968. 285 s.
15. MÁČE, J. *Rok 1938: Přípravy na konflikt*. Odborný armádní měsíčník ATM, 2008, č. 9/2008 s. 69-73 ISSN 1213-1792
16. MÁČE, J. *Rok 1938: Na prahu války..* Odborný armádní měsíčník ATM, 2008, č.10/2008 s. 69-73 ISSN 1213-1792
17. SPOERER, M. *Nucené práce pod hákovým křížem*. 1. vyd. Praha : Argo, 2005. 311 s. ISBN 80-7203-708-0

18. STANĚK, T. *Vysídlení Němců z Československa*. 1. vyd. Ostrava : Amosium servis, 1992. 111 s.
19. TOMÁŠEK, D., KVAČEK, R. *Causa Emil Hácha*. 1. vyd. Praha : Themis, nakladatelství MV ČR, 1995. 221 s. ISBN 80-85821-30-3
20. *Zákon č. 115/1946 Sb. O beztrestnosti jednání, související s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků*

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

1. *Fronta.cz – druhá světová válka* [online]. 2009, [citace 15. dubna 2009].
Dostupné na WWW: <<http://www.fronta.cz/dokumenty/mnichovska-krize>>.
2. *Historický ústav akademie věd České republiky, v.v.i. .* [online]. 2008 [citace 17. dubna 2009]. Dostupné na WWW:
<<http://www.hiu.cas.cz/cs/aktuality/mnichovska-dohoda.ep/>>.
3. MACEK, L. *Lisabonská smlouva*. [online]. 2008 [citace 20. března 2009].
Dostupné na WWW: <<http://www.lisabonska-smlouva.eu/o-autorovi/>>.
4. PETŘÍK, L. *Bobošíková: Euro smlouva zpochybní Benešovy dekrety*. Týdeník Euro [online]. 2008 [citace 20. března 2009]. Dostupné na WWW:
<<http://www.euro.cz/id/v2z01cs8lt/detail.jsp>>.
5. *Portál hlavního města Prahy* [online]. 2006-2009. Aktualizováno: 20. září 2008, [citace 10. dubna 2009]. Dostupné na WWW:
<http://www.praha.eu/jnp/cz/extra/osmicka_na_konci/mnichovska_dohoda/text_mnichovske_dohody.html>.

SEZNAM ZKRATEK

BBC - zpravodajská stanice ve Velké Británii

ČSR - Československá republika

KSČ - Komunistická strana Československa

NS - národní souručenství

PVVZ - Petiční výbor věrni zůstaneme

SdP - Sudetendeutsche Partei, Sudetoněmecká strana

SSR - Sovětský svaz

USA - Spojené státy Americké

ÚVOD - Ústřední vedení odboje domácího

VB - Velká Británie

SS – Paravojenské jednotky nacistického Německa

SEZNAM JMEN

Alexandrovskij, Sergej – sovětský vyslanec v Praze

Beinert, Richard – ministr vnitra od roku 1942, v roce 1945 předseda vlády

Beneš, Edvard – prezident ČSR

Beran, Rudolf - český agrární politik a česko-slovenský ministerský předseda

Bertsch, Walter - říšský Němec, člen NSDAP a SS, ministr práce a hospodářství Protektorátu Čechy a Morava

Bobošíková, Jana – europoslankyně

Daladier, Edouard – předseda francouzské vlády

Daluega, Kurt – zastupující říšský protektor, velitel nacistické pořádkové policie

Dršina, Prokop - český právník a politik. Před druhou světovou válkou byl tajemníkem prezidenta Edvarda Beneše a během ní působil jako jeho blízký spolupracovník, po válce ministr spravedlnosti

Řurčanský, Ferdinand - Ministr zahraničních věcí

Eliáš, Alois - byl hrdina domácího odboje za druhé světové války a předseda protektorátní vlády mezi léty 1939 a 1941, zatčen a zavražděn nacisty

Feierabend, Ladislav Karel - ministrem zemědělství ve vládě generála Syrového i protektorátních vládách Rudolfa Berana a generála Eliáše, později působil v exilové vládě

Frank, Karl Hermann - aktivní nacist s hodností SS Obergruppenführer und General der Waffen-SS und Polizei. V Protektorátu Čechy a Morava působil jako státní tajemník úřadu říšského protektora.

Gabčík, Jozef - člen československé jednotky parašutistů, kteří se účastnili roku 1942 atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha.

Gajda Radola - jeden z hlavních velitelů československých legií v Rusku a český fašistický politik

Goebbels, Paul Joseph - říšský ministr propagandy (vedl ministerstvo pro lidovou osvětu a propagandu), zmocněnec pro vedení totální války, říšský velitel domobrany a jeden z nejbližších spolupracovníků Adolfa Hitlera

Gwatkin, Frank-Ashton – dřívější šéf Runcimanovi mise, značně proněmecký

Hácha, Emil - prezident Česko-Slovenské republiky (1938–1939), státní prezident Protektorátu Čechy a Morava (1939–1945)

Henderson, Neville Meyrick – britský velvyslanec v Berlíně

Henlein, Konrad – vůdce SdP, poslanec

Heydrich, Reinhard Tristan Eugen - v letech 1941–1942 zastupující říšský protektor Protektorátu Čechy a Morava

Hitler, Adolf – vůdce a německý říšský kancléř

Hodža, Milan – předseda československé vlády

Hrubý, Adolf – poslanec a kolaborující ministr protektorátní vlády

Chamberlain, Arthur Neville – předseda britské vlády

Chvalkovský, František - politik a diplomat první československé republiky a ministr zahraničí druhé republiky

Krejčí, Jaroslav - 1939 - 1945 působil jako ministr spravedlnosti protektorátní vlády a předseda Ústavního soudu. Kromě toho přechodně působil v čele ministerstva zemědělství, jako místopředseda vlády, a v letech 1942 až 1945 jako předseda vlády

Krejčí, Ludvík – armádní generál

Kubiš, Jan – člen československé jednotky parašutistů, kteří se účastnili roku 1942 atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha.

Léger, Alexis – generální tajemník francouzského ministerstva zahraničních věcí

Macek, Lukáš - ředitel evropského studijního programu Sciences Po Paris v Dijonu

Machník, František - ministr národní obrany v letech 1935-1938

Malenovský, Jiří - soudce Soudního dvora EU v Lucemburku

Masaryk, Jan - Velvyslanec v Londýně (1925–1938), ministr zahraničí Benešovy exilové vlády

Masaryk, Tomáš Garrigue – první prezident ČSR

Masařík, Hubert – pracovník ministerstva zahraničních věcí ČSR

Mastný, Vojtěch – československý vyslanec v Berlíně

Moravec, Emanuel - byl český politik, legionář, voják z povolání, teoretik válečnictví, publicista a ministr školství a lidové osvěty protektorátní vlády

Mussolini, Benito – předseda italské vlády, vůdce italských fašistů

Nečas, Jaromír - vedoucí Nejvyššího cenového úřadu

Neurath, Konstantin von – německý politik a diplomat v letech 1932 - 1938 zastával funkci ministra zahraničních věcí a v letech 1939 - 1941 funkci říšského protektora v Protektorátu Čechy a Morava

Opletal, Jan - student Lékařské fakulty Karlovy univerzity, zabit při protinacistické demonstraci během německé okupace

Rašín, Ladislav – český politik

Ribbentrop, Joachim von – německý ministr zahraničních věcí

Runciman, Walter – vedoucí britské mise v Československu

Sauckel, Ernst Friedrich Christoph - německý nacist, který organizoval systematické nasazování obyvatel z obsazeného území Třetí říše.

Schuschnigg, Kurt Alois Josef Johann von – rakouský kancléř

Sidor, Karol – ministr zastupující Slovensko

Šrámek, Jan – předseda Londýnské exilové vlády

Tiso, Jozef – poslanec ľudové strany, pozdější předseda vlády a prezident slovenského státu

Wilson, Horace John – hlavní průmysloví poradce britské vlády a důvěrník Chamberlaina

SEZNAM PŘÍLOH

- I. Příloha č. 1 - Britsko-francouzská nóta z 19. září 1938
- II. Příloha č. 2 - Mnichovská dohoda z 29. 9. 1938, text včetně dodatků
- III. Příloha č. 3 - Fotokopie německého originálu mnichovské dohody bez dodatků
- IV. Příloha č. 4 - Fotografie signatářů Mnichovské dohody

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Britsko-francouzská nóta z 19. září 1938

1. Zástupci francouzské a anglické vlády sešli se dnes k poradě o všeobecné situaci a prostudovali zprávu ministerského předsedy Velké Británie o jeho rozhovoru s Hitlerem. Britští ministři předložili svým francouzským kolegům také závěry vyplývající ze zprávy, jež jim byla poskytnuta o činnosti mise lorda Runcimana. Obě vlády jsou přesvědčeny, že po posledních událostech bylo dosaženo bodu, kdy další setrvání oblastí převážně obývaných sudetskými Němci v rámci hranic Československého státu nemůže být od nynějška fakticky prodlužováno, aniž by tím byly ohroženy zájmy Československa samého a zájmy evropského míru. Vzhledem k těmto úvahám byly obě vlády nuceny vyvodit závěr, že zachování míru a ochrana životních zájmů Československa mohou být účinně zajištěny jen tehdy, jestliže tyto okresy budou nyní odstoupeny Říši.

2. Toho by mohlo být dosaženo buď přímým odstoupením, nebo plebiscitem. Jsme si vědomi potíží, které vyplývají z plebiscitu, a známe dobře i námitky, které jste již uvedl proti takovému postupu, zvláště možnosti dalekosáhlých následků, kdyby záležitost byla projednávána na tak širokém podkladu. Předpokládáme proto, pokud nenaznačíte opak, že byste dal přednost projednání problému sudetských Němců metodou přímého odstoupení a prozkoumání záležitosti jako takové.

3. Uzemí, jež by mělo být odstoupeno, by zahrnovalo oblasti, které mají více než 50% německých obyvatel, ale doufáme, že na základě jednání mezinárodního orgánu, v němž by byl i zástupce Československa, zajistíme úpravu hranic tam, kde by to bylo nutné. Jsme přesvědčeni, že odstoupení menších oblastí na základě vyššího procenta by nepřineslo řešení.

4. Mezinárodnímu orgánu, o němž je zmínka, by také mohly být svěřeny otázky týkající se případně výměny obyvatelstva na základě práva opce v určité vymezené době.

5. Uznáváme, že je-li vláda ochotna přijmout navržená opatření, znamenající závažné změny v podmínkách státu, je oprávněna žádat zajištění své budoucí bezpečnosti.

6. Z toho důvodu, a aby přispěla k pacifikaci Evropy, byla by vláda Jeho Veličenstva ve Spojeném království ochotna připojit se k mezinárodní záruce nových hranic Československého státu proti nevyprovokovanému útoku. Jednou ze základních podmínek takové záruky by bylo zajištění nezávislosti Československého státu tím, že existující smlouvy, které zahrnují vzájemné povinnosti vojenské povahy, by byly nahrazeny všeobecnou zárukou proti nevyprovokovanému útoku.

7. Vlády francouzská a britská uznávají, jak velká je oběť požadovaná na československé vládě v zájmu míru, ale právě proto, že je to společný zájem Evropy vůbec a Československa zvláště, usoudily, že je jejich společnou povinností vyjádřit otevřeně hlavní podmínky pro zajištění míru.

8. Ministerský předseda musí obnovit rozmluvu s panem Hitlerem nejpozději ve středu [21. září], a možno-li dříve. Považujeme proto za svou povinnost požádat Vás, abyste nám dal odpověď co nejdříve.

Německo, Spojené království, Francie a Itálie se dohodly se zřetelem k dohodě, jíž už bylo ve věci odstoupení sudetoněmeckého území v zásadě docíleno, na těchto podmínkách a modalitách tohoto odstoupení a na opatřeních z něho vyplývajících a prohlašují, že jsou jednotlivě odpovědné za zajištění kroků nutných k jeho zabezpečení.

1. Vyklizení začne 1. října.

2. Spojené království, Francie a Itálie ujednávají, že se vyklizení území provede do 10. října, a to bez zničení jakýchkoli existujících zařízení, a že je československá vláda odpovědná za to, že se vyklizení provede bez poškození uvedených zařízení.

3. Modality vyklizení stanoví v jednotlivostech mezinárodní výbor složený ze zástupců Německa, Spojeného království, Francie, Itálie a Československa.

4. Etapovité obsazování převážně německého území německými oddíly začne 1. října. Čtyři části území, označené na přiložené mapě, obsadí německé oddíly v tomto pořadí: Část území označenou I 1. a 2. října, část území označenou II 2. a 3. října, část území označenou III 3., 4. a 5. října, část území označenou IV 6. a 7. října.

Zbývající území převážně německého charakteru neprodleně určí shora uvedený mezinárodní výbor a německé oddíly je obsadí do 10. října.

5. Mezinárodní výbor zmíněný v § 3, určí oblasti, v nichž se má konat plebiscit. Tato území obsadí až do ukončení plebiscitu mezinárodní formace. Tým výbor stanoví modalitu, za níž se plebiscit provede, přičemž je třeba pokládat modalitu sárského plebiscitu za základ. Výbor určí rovněž den konání plebiscitu; tento den však nesmí být pozdější než konec listopadu.

6. Konečné vytyčení hranic provede mezinárodní výbor. Tento výbor má právo navrhnout čtyřem mocnostem, Německu, Spojenému království, Francii a Itálii, ve výjimečných případech nepatrné odchylky od přísně etnografického určení oblastí, aby se tyto převedly bez plebiscitu.

7. Předpokládá se opční právo pro přesídlení do odstoupených oblastí a pro vysídlení z nich. Opce musí být uskutečněna do šesti měsíců od okamžiku uzavření této dohody. Podrobnosti opce stanoví německo-československý výbor, uváží postup za účelem usnadnění výměny obyvatelstva a vyjasní zásadní otázky, jež z této výměny vyplynou.

8. Československá vláda propustí ve lhůtě čtyř týdnů ode dne uzavření této dohody z vojenských a policejních sborů všechny sudetské Němce, kteří si toto propuštění přejí. V téže lhůtě propustí československá vláda všechny sudetoněmecké vězně odpykávající si trest na svobodě za politické delikty.

Adolf Hitler
Neville Chamberlain
Mussolini
Ed. Daladier

Dodatek k dohodě

Mnichov 29. září 1938

Vláda Jeho Veličenstva Spojeného království a francouzská vláda se připojily k uvedené dohodě na základě toho, že stojí za nabídkou obsaženou v odstavci 6 anglicko-francouzských návrhů z 19. září, týkajících se mezinárodní záruky nových hranic československého státu proti nevyprovokovanému útoku. Jakmile bude upravena otázka polských a maďarských menšin v Československu, dají Německo a Itálie také záruku Československu.

Adolf Hitler
Neville Chamberlain
Mussolini
Ed. Daladier

Dodatečné prohlášení

Mnichov 29. září 1938

Čtyři přítomní předsedové vlád se shodli na tom, že se výbor předpokládaný v dnešní dohodě bude skládat ze státního tajemníka německého ministerstva zahraničí, velvyslanců Anglie, Francie a Itálie akreditovaných v Berlíně a z jednoho člena, kterého určí československá vláda.

Adolf Hitler
Neville Chamberlain
Mussolini
Ed. Daladier

Dodatečné prohlášení

Mnichov 29. září 1938

Předsedové vlád čtyř mocností prohlašují, že se problém polské a maďarské menšiny v Československu, pokud nebude vyřešen do tří měsíců ujednáním mezi příslušnými vládami, stane předmětem další schůzky zde přítomných šéfů vlád čtyř mocností.

Adolf Hitler
Neville Chamberlain
Mussolini
Ed. Daladier

Dodatečné prohlášení

Mnichov 29. září 1938

Všechny otázky, které se vyskytnou při předávání území, spadají do příslušnosti mezinárodního výboru.

Adolf Hitler
Neville Chamberlain
Mussolini
Ed. Daladier

Německo-anglické prohlášení

30. září 1938

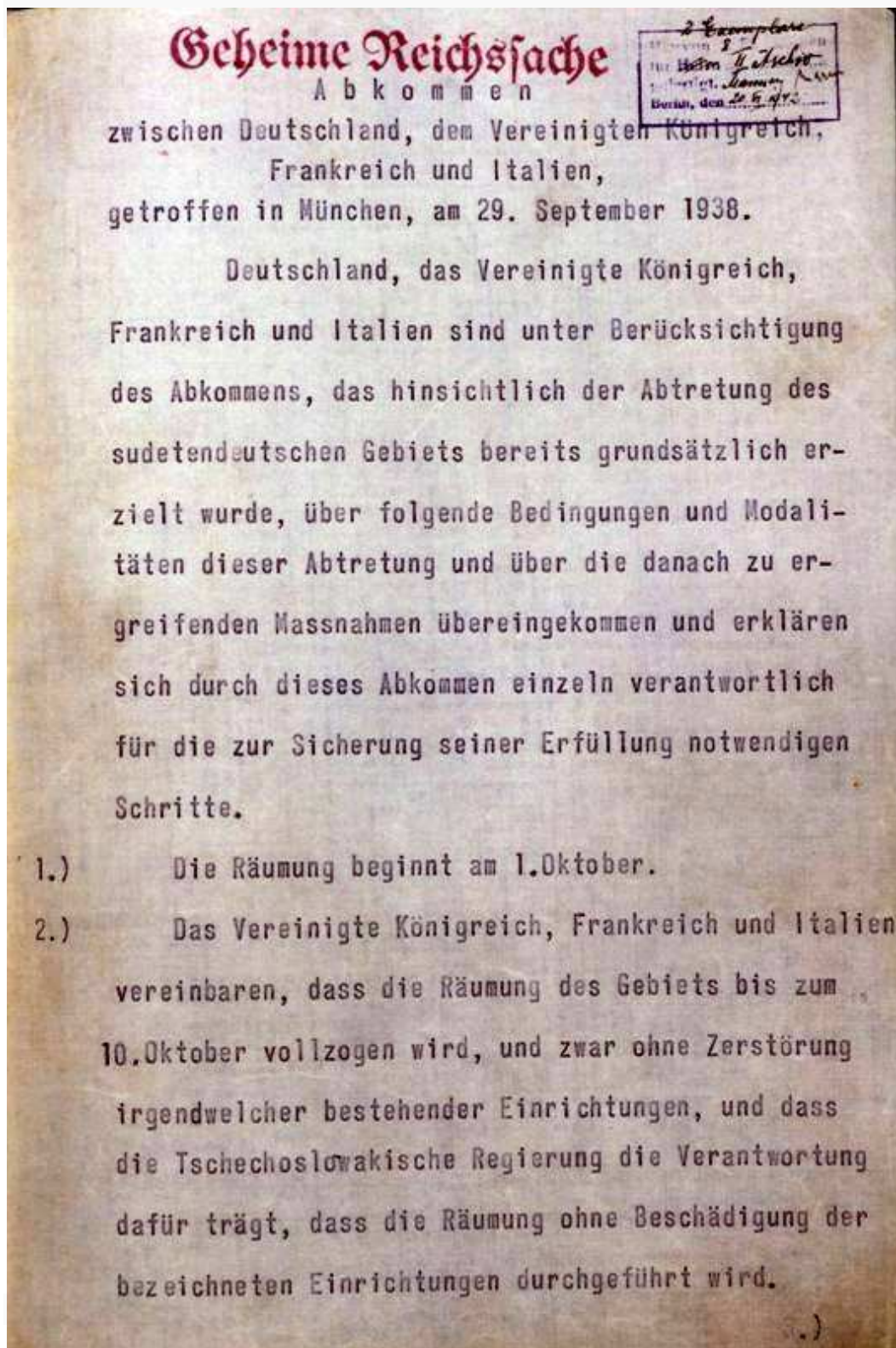
My, německý führer a kancléř a britský ministerský předseda, jsem dnes měli další schůzku a shodli jsme se v poznání, že otázka anglo-německých vztahů má prvořadou důležitost pro obě země a Evropu.

Považujeme dohodu podepsanou včera v noci a anglo-německou dohodu o námořních silách za symboly přání obou našich národů nikdy již nejít do války jeden proti druhému.

Usnesli jsme se, že metoda konzultace bude metodou přijatou u k řešení jakýchkoliv otázek, jež se týkají našich dvou zemí, a jsme odhodláni pokračovat v našem úsilí při odstraňování možných zdrojů různic a tím přispět k zajištění míru v Evropě.

Adolf Hitler
Neville Chamberlain

Zdroj dostupný na WWW: < <http://www.fronta.cz/dokument/mnichovska-dohoda>>.

3.) Die Modalitäten der Räumung werden im Einzelnen durch einen internationalen Ausschuss festgelegt, der sich aus Vertretern Deutschlands, des Vereinigten Königreichs, Frankreichs, Italiens und der Tschechoslowakei zusammensetzt.

4.) Die etappenweise Besetzung des vorwiegend deutschen Gebietes durch deutsche Truppen beginnt am 1. Oktober. Die vier auf der anliegenden Karte bezeichneten Gebietsabschnitte werden in folgender Reihenfolge durch deutsche Truppen besetzt:

Der mit I bezeichnete Gebietsabschnitt am 1. und 2. Oktober, der mit II bezeichnete Gebietsabschnitt am 2. und 3. Oktober, der mit III bezeichnete Gebietsabschnitt am 3., 4. und 5. Oktober, der mit IV bezeichnete Gebietsabschnitt am 6. und 7. Oktober.

Das restliche Gebiet vorwiegend deutschen Charakters wird unverzüglich von dem obenerwähnten internationalen Ausschuss festgestellt und bis zum 10. Oktober durch deutsche Truppen besetzt werden.

5.)

5.) Der in § 3 erwähnte internationale Ausschuss wird die Gebiete bestimmen, in denen eine Volksabstimmung stattfinden soll. Diese Gebiete werden bis zum Abschluss der Volksabstimmung durch internationale Formationen besetzt werden. Der gleiche Ausschuss wird die Modalitäten festlegen, unter denen die Volksabstimmung durchgeführt werden soll, wobei die Modalitäten der Saarabstimmung als Grundlage zu betrachten sind. Der Ausschuss wird ebenfalls den Tag festsetzen, an dem die Volksabstimmung stattfindet; dieser Tag darf jedoch nicht später als Ende November liegen.

6.) Die endgültige Festlegung der Grenzen wird durch den internationalen Ausschuss vorgenommen werden. Dieser Ausschuss ist berechtigt, den vier Mächten Deutschland, dem Vereinigten Königreich, Frankreich und Italien in bestimmten Ausnahmefällen geringfügiger Abweichungen von der streng ethnographischen Bestimmung der ohne Volksabstimmung zu übertragenden Zonen zu empfehlen.

7.)

- 7.) Es wird ein Optionsrecht für den Übertritt in die abgetretenen Gebiete und für den Austritt aus ihnen vorgesehen. Die Option muss innerhalb von sechs Monaten vom Zeitpunkt des Abschlusses dieses Abkommens an ausgeübt werden. Ein deutsch-tschechoslowakischer Ausschuss wird die Einzelheiten der Option bestimmen, Verfahren zur Erleichterung des Austausches der Bevölkerung erwägen und grundsätzliche Fragen klären, die sich aus diesem Austausch ergeben.
- 8.) Die Tschechoslowakische Regierung wird innerhalb einer Frist von vier Wochen vom Tage des Abschlusses dieses Abkommens an alle Sudetendeutschen aus ihren militärischen und polizeilichen Verbänden entlassen, die diese Entlassung wünschen. Innerhalb derselben Frist wird die Tschechoslowakische Regierung sudetendeutsche Gefangene entlassen, die wegen politischer Delikte Freiheitsstrafen verbüßen.

München, den 29. September 1938.

W. Decker *Munich* *Reich* *Chamberlain*

Příloha č. 4 – fotografie signatářů Mnichovské dohody

Mnichovská konference - zleva: Chamberlain (Velká Británie), Daladier (Francie), Hitler (Německo), Mussolini

ABSTRAKT

KOUDELOVÁ, L. *Mnichov a jeho politické důsledky : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2009. 68 s.
Vedoucí bakalářské práce Mgr. Jiří Schmidt

Klíčová slova: Československo, Mnichovská dohoda, politika, prezident, protektorát, spojenci, vláda, zrada

Práce se zabývá shrnutím informací a historických faktů o Mnichovské dohodě. Popisuje mezinárodní i vnitropolitické příčiny vedoucí k této dohodě, samotnou mnichovskou konferenci a z ní plynoucí důsledky pro Československo. Shrnuje činy tehdejších zahraničních i domácích politických aktérů bez snahy posuzovat či subjektivně hodnotit to, co učinili. Zabývá se charakteristikou doby Protektorátu Čechy a Morava a vyjmenováním jeho faktických rysů. Popisuje v časové souslednosti politickou reprezentaci na území protektorátu, ale i v zahraničním exilu. Tato práce zároveň stručně charakterizuje dopady Mnichovské dohody a politiky Protektorátu na obyvatelstvo v oblasti politiky zaměstnanosti, bydlení, školství a kultury. Zároveň otevírá téma Mnichovské dohody i v dnešním světě. Udává příklad návaznosti i na dnešní Evropskou politickou situaci týkající se České republiky.

ABSTRACT

KOUDELOVÁ, L. *Munich and its political consequences: bachelor thesis*. České Budějovice: Institute of European and Regional Studies, o.p.s., 2009. 68 p. Head of bachelor thesis Mgr. Jiří Schmidt

Keywords: Czechoslovakia, the Munich agreement, politics, president, protectorate, the Allies, the government, treason

The thesis deals with a summary of the information and historical facts about the Munich agreement. It describes the international and domestic causes leading to this Agreement, the Munich Conference itself and the resulting consequences for Czechoslovakia. It summarizes the actions of then-foreign and domestic political actors with no effort to assess or subjectively evaluate what they did. It deals with the characteristic time of the Protectorate of Bohemia and Moravia and with the listing of its actual features. It describes the political representation in time in the territory of the Protectorate, but also in foreign exile. This thesis also briefly describes the effects of the Munich Agreement and the Protectorate on the population in the area of employment policy, housing, education and culture. At the same time it opens up the topic of the Munich agreement in today's world. This indicates the example of continuity to the current European political situation regarding the Czech Republic.